

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Rahvusvaheliste suhete instituut

Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Anastassia Karu

**2014. AASTAL LÄÄNE POOLT KEHTESTATUD VENEMAA
VASTASED SANKTSIOONID**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Holger Mölder

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutanud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Anastassia Karu.....

Üliõpilase kood: 124504

Üliõpilase e-posti aadress: beljajeva.nastja@gmail.com

Juhendaja dotsent Holger Mölder:

Töö vastab magistritööle/bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

Kaitsekomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

Lühendite ja mõistete sõnastik

Euroopa Liit	Euroopa Liit on põhiliselt Euroopa riike hõlmav majanduslik ja poliitiline ühend
ÜRO	Ühinenud Rahvaste Organisatsioon. Selle eesmärk on tagada rahvusvaheline rahu, julgeolek, inimõiguste ja rahvusvaheline koostöö ning majandusliku, sotsiaalse, kultuurilise ja humaanse iseloomuga rahvusvaheliste probleemide lahendamine.
NATO	Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon. Sõjaline liit, millele pandi alus 1949. aastal Põhja-Atlandi lepinguga ehk Washingtoni lepinguga.
SRÜ	Sõltumatute Riikide Ühendus on riikide ühendus, mille moodustasid Venemaa, Valgevene ja Ukraina 1991. aastal.
Ühtne Venemaa	Venemaa suurim partei
G8	G8 on maailma juhtivate tööstusriikide ühendus, kuhu kuulusid Ameerika Ühendriigid, Itaalia, Jaapan, Kanada, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia, Venemaa. Nimetus G8 tuleb sõnast kaheksa grupp. Kõik liikmed, välja arvatud Venemaa, katkestasid oma liikmesoleku 2014. aasta märtsis Krimmi kriisi tõttu. Need liikmed jätkavad kohtumisi G7 nime all.

SISUKORD

Lühendite ja mõistete sõnastik	3
Jooniste loetelu	5
Tabelite loetelu	6
SISSEJUHATUS.....	7
1. SANKTSIOONIDE TÄHENDUS	8
1.1 Majanduslikud sanktsioonid.....	12
1.2 Finantssanktsioonid	13
2. VENEMAA VASTASED SANKTSIOONID	15
2.1 Minski kokkuleppe	21
3. KRIMMI POOLSAARE ANNEKTEERIMINE.....	22
4. SANKTSIOONIDE MÕJU	26
4.1 Sanktsioonide mõju Venemaale.....	28
4.2 Sanktsioonide mõju ülejäänud maailmale.....	32
5. SANKTSIOONIDE MÕJU EESTI JA VENEMAA VAHELISELE LOGISTIKALE JA ÄRITEGEVUSELE.....	37
KOKKUVÕTE.....	41
SUMMARY.....	43
VIIDATUD KIRJANDUS	45

Jooniste loetelu

Joonis 1 - Venemaa vastased sanktsioonid: Riigid, mis olid sanktsioonide poolt ja vastu (Gazeta.ru, 2014).....	19
Joonis 2 – Venemaa ja Ukraina kaubandusbilanssi saldo 2014-2016(miljon USD)(V.Veebel, Postimees, 2016).....	27

Tabelite loetelu

Tabel 1 – Eesti ja Venemaa vaheline kaubavahetus aastatel 2011 – 2015 (miljonid eurod)
(Välisministeerium, Eesti ja Venemaa vahelised majandussuhted, 2016). 39

SISSEJUHATUS

Antud Lõputöö teema valikul sai määravaks nii autori suur huvi teema vastu, kui ka soov välja selgitada, kas sanktsioonide kehtestamine tõi kaasa soovitud muutuseid Venemaa poliitikas. Lõputöö teema on hetkel aktuaalne, kuna Euroopa Liit pikendas Venemaa vastaseid sanktsioone kuni 31. juulini 2017. Võimalik, et 2017 juuli ei ole lõplik tähtaeg piirangute lõpetamiseks ja sanktsioonidega jätkatakse.

Sanktsioonide kehtestamine on seotud Venemaa agressiivse poliitikaga Ukrainas ja Krimmi annekteerimisega. Lõputöö eesmärgiks on kirjeldada konflikti Venemaa ja Euroopa Liidu liikmesriikide vahel, püüda välja selgitada, kas ligikaudu kaks aastat kehtinud sanktsioonid on täitnud oma eesmärgi, uurida, kui palju need mõjutasid Venemaad ja muud maailma ning uuritu põhjal järeldada, kas sanktsioonid lähitulevikus lõppevad või karmistuvad.

Lõputöö on jaotatud viieks sisuliseks osaks ning viimastes peatükkides tuuakse kokkuvõtte ja viited kasutatud kirjandusele. Esimeses osas kõneldakse sanktsioonidest üldiselt ja seletatakse lahti sanktsioonide mõiste, tähendus ja funktsioon. Järgmises osas keskendutakse 2014 aastal kehtestatud Venemaa vastastele sanktsioonidele. Kolmandas osas käsitletakse Krimmi poolsaare annekteerimist ja selle seost Venemaa vastaste piirangutega. Neljas osa käsitleb inimeste arvamuste mõjutamist ja hoiakute tekitamist Venemaa vastaste sanktsioonide suhtes massimeedia kanalite kaudu. Viimases sisulises osas kirjeldatakse sanktsioonide mõju Venemaale ning uuritakse, kuidas on sanktsioonid mõju avaldanud ka ülejäänud maailmale.

Sanktsioonid on tekitanud viimastel aastatel palju meediakära ning süvendanud riikide vahelisi konflikte. Töö püstitab uurimisküsimuse: kas sanktsioonid on täitnud eesmärgi ja vähendanud Venemaa agressiivsust?

1. SANKTSIOONIDE TÄHENDUS

Sanktsioon on mitmetähenduslik termin ja see võib tähendada nii nõusolekut, heakskiitu kui ka otsese negatiivse mõjuga sunniabinõud. Rahvusvaheline sanktsioon on majanduslikku või diplomaatilist laadi meede, mis on suunatud riigi, režiimi, organisatsiooni või isiku vastu, et säilitada või taastada rahu, hoida ära konflikte, tugevdada rahvusvahelist julgeolekut, toetada ja tugevdada demokraatiat, õigusriigi põhimõtteid ja inimõigusi ning võidelda terrorismi vastu (Välisministeerium, rahvusvahelised sanktsioonid). Samuti võib defineerida rahvusvahelist sanktsiooni kui survestamise meetodit, mida riik või riikide rühm rakendab teise riigi või indiviidi suhtes, et mõjutada nende käitumist. Rahvusvahelisi sanktsioone liigitatakse peamiselt majanduslikeks ja mittemajanduslikeks sanktsioonideks. Sanktsioonide rakendamine toimub vaid siis, kui kõik muud poliitilised ja diplomaatilised meetmed on olnud tulutud.

Üldiselt peaksid sanktsioonid toimima järgmiselt – materiaalse kaotuse pinnalt tekkinud sotsiaalne surve kutsub sihtriigis esile sotsiaalse reaktsiooni ja sellele järgneva poliitilise muutuse. Samuti saab sanktsioonide alla liigitada karistusmeetmed, mille puhul sihtriigilt ei oodatagi mingite nõuete täitmist, või ei ole nende nõuete täitmine sihtriigi poliitilise juhtkonna poolt võimalik (F.Giumelli, 2011, 34). Sanktsioonide alla saab liigitada signaalseerivad ja stigmatiseerivad meetmed, mille eesmärk on anda sihtriigile teada, et nende käitumine ei ole aktsepteeritav. Sellisel juhul on sanktsioonide peamiseks eesmärgiks sihtriigile võimalike investorite ja kaubanduspartnerite eemaletõmbumine. Stigmatiseerivate ehk häbimärgistavate sanktsioonide puhul oodatakse muutust, kuid kuna võetud meetmed ei ole propotsioonis oodatava survega sihtriigile, siis eeldatakse, et leppimine tugineb pigem heale tahtele kui otsesele majanduslikule või poliitilisele survele (R.Adler-Nissen, 2014).

Rahvusvaheliste sanktsioonide eesmärk on tagada rahvusvahelise sanktsiooni riigisisest kehtestamist ning viivitusteta ja korrektne rakendamine, et täita rahvusvahelisest õigusest ja Euroopa Liidu õigusest Eestile tulenevaid kohustusi. Rahvusvahelisi sanktsioone kehtestavad Ühinenud Rahvaste Organisatsioon ja Euroopa Liit (RSanS,1,otsus nr 656, 2010). Loomulikult võib sanktsioone kehtestada ka muu rahvusvaheline organisatsioon või mõne riigi valitsus omal algatusel. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon kehtestab rahvusvahelisi sanktsioone ÜRO põhikirja kohaselt rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks või

taastamiseks ning Euroopa Liit oma ühise välis- ja julgeolekupoliitika eesmärkide saavutamiseks. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kehtestatud rahvusvahelisi sanktsioone rakendab EL oma õigusaktidega, mis vajadusel täpsustavad või laiendavad ÜRO kehtestatud sanktsioone. Euroopa Liit kehtestab rahvusvahelisi sanktsioone ka omal algatusel. Eestis rakendatakse Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Julgeolekunõukogu poolt kehtestatud rahvusvahelisi sanktsioone Euroopa Liidu Nõukogu poolt kehtestatud õigusaktidest tulenevalt (Riigiteataja, Rahvusvahelise sanktsiooni seadus nr 656, 2010). Teoreetikud Peksen ja Peterson on tõestanud, et riikide vahel, mis on omavahel sõbralikes suhetes ja vastastikuste kohustustega seotud ning lepingutest sõltuvad, üldjuhul ei kehtesta üksteise vastu sanktsioone. Sanktsioonide kehtestamist kasutatakse ka näiteks oma reitingu ja toetuse suurendamiseks. Sellist võtet kasutavad USA presidendid (Peksen, D. & Peterson, 2015).

Üheks võimaluseks, kuidas sanktsioone tõlgendada on sellega seotud riikide arvu kaudu. Rahvusvahelised sanktsioonid võivad olla nii ühe- kui mitmepoolsed. Kõige levinum on ühe valitsuse initsiatiivil kehtestatud sanktsioonid. Ühepoolsete sanktsioonide puhul kehtestatakse piirangud vaid ühe sihtriigi vastu ning mitmepoolsete sanktsioonide puhul rohkem kui ühe riigi vastu. Üldiselt eristatakse kolme liiki sanktsioone, milleks on boikott, embargo ja rahaline sanktsioon ehk rahaline karistus (Caruso R, 2003).

Boikott on piirang, mis on kehtestatud ühele või mitmele sihtriigi kaubale. Boikotti kehtestatakse, et alandada mingit teatavat toodet või toodete nõudlust sihtriigis. Boikotti kehtestamisega püütakse vähendada sihtriigi välisvaluutat ning võimet kaupu osta. Eesmärgiks on ka kindlasti kahju tekitamine sihtriigi konkreetsele tööstusharule või sektorile. Üldiselt peetakse boikotti ebatõhusaks, kuna sihtriigid on võimalised leidma alternatiivseid turge. Kõige levinum tehnika on embargo, millega piiratakse teatavate toodete ekspordi sihtriigile (Caruso R, 2003). Näitena võib välja tuua selle, et 6. augustil 2014. aastal kuulutas Venemaa välja impordipiirangud Euroopa Liidu toidukaupadele. 7. augustil avaldati täielik nimekiri, mille järgi kehtestati täielik embargo Euroopa Liidust, USAst, Austraaliast, Kanadast ja Norrast pärit looma- ja sealihale, puu- ja köögiviljale, linnulihale, kalale, juustule, piimale ja piimatoodetele (Maaeluministerium, Venemaa sanktsioonid Euroopa Liidu toidukaupadele).

Rahaliste sanktsioonide eesmärgiks on piirata või peatada laenuandmine ja investeerimine sihtriigi majandusse, kehtestada täiendavaid piiranguid rahvusvaheliste

maksete teostamiseks ning võimalik on isegi sihtriigi välisvarade külmutamine (Caruso R, 2003).

Kaubanduslike piirangute ja sanktsioonide kehtestamisel on palju erinevaid vorme ning mõjusi, mida üritatakse saavutada. Saavutamise eesmärgist lähtuvalt otsustatakse, kas piirang on enda kaubanduse kaitseks või lihtsalt mõne muu riigi tegevuse ebaseaduse vastu suunatud, et välja näidata oma ebatolerantsust teatud olukorra suhtes. Kaubanduspoliitikat kehtestatakse enamasti kodumaise toodangu kaitseks, kuid sanktsioone võib jagada eesmärgipõhiselt kolmeks. Esmane eesmärk on enamasti seotud sihtriigi tegevustega ja käitumisega, mida soovitakse muuta või allutada. Teine eesmärk on seotud staatusega ja kolmas eesmärk on seotud rahvusvaheliste kaalutlustega mõne organisatsiooni või liidu vastu.

Sanktsioonide tulemuse mõõtmise muudab keeruliseks asjaolu, et eri sihtrühmadel võivad olla erinevad nägemused sanktsioonide oodatava lõpptulemuse osas. Siinkohal võib näitena kasutada Ukraina kriisi olukorra ja selle tagajärgede kajastamist meedias. Meedia on näidanud, et avalikkus tahab näha kiiremat majanduslikku kahju Venemaa majandusele. Teisest küljest näiteks poliitikud võivad pidada eduks hoopiski Venemaa taunimist, karistamist ja stigmatiseerimist. Sanktsioonide mõju hindamisel on tähtis see, et juba sanktsioonide kehtestamise ajal määratakse kindlaks indikaatiivsed eesmärgid, mida edu all mõistetakse ja millal see saabub ning millised on edukust mõõtvad asjaolud ja kus jookseb võimalik piir.

Sanktsioone võib vaadelda ka järgmiselt, et sanktsioon on kohtuotsusega langetatud karistus, õigusrikkuja mõjutamise vahend. Samuti nimetatakse sanktsiooniks õigusnormi osa, mis sätestab selle normi rikkumise õiguslikud tagajärjed. Sanktsioonid on sotsiaalse kontrolli mehhanismid, mille abil on võimalik valesi käitunud riiki korrale kutsuda, kuid selleks, et kõik toimiks, peavad sanktsiooniga nõustunud riigid kehtestatud reegleid ka rangelt järgima.

Sanktsioonide eesmärk on avaldada survet riigi juhtkonnale, et sundida teda oma välis- ja/või sisepoliitilist kurssi muutma. Sanktsioonide loogika seisneb selles, et materiaalse surve pinnalt tekkinud sotsiaalne valu kutsub sihtriigis esile sotsiaalse reaktsiooni ja sellele järgnevat poliitilisi muutusi. Sanktsioonide arvestus rajatakse sellele, et sotsiaalmajandusliku olukorra halvenemine sunnib rahvastiku protesteerima presidendi, parlamendi või valitsuse sammude vastu. Antud ahel on võimalik, vaid siis kui sihtriigi käitumine on ratsionaalne. Näiteks kui sanktsioonidega kaasnev kulu ületab nõutava muutusega kaasneva kulu, peaks

tulemuseks olema nõudmiste täitmine. Samuti on sanktsioonide rakendamise loomulik osa väljumise pakkumine juhul, kui sanktsioonide kehtestaja tingimustele allutakse, ning tingimused peaksid olema seatud selliselt, et sanktsioneeritaval on võimalik neid enda tahte järgi täita. Samuti saab liigitada sanktsioonide all ka karistusmeetmed, mille puhul sihtriigilt ei oodatagi mingite nõute täitmist, või ei ole nende nõuete täitmine sihtriigi poliitilise juhtkonna poolt võimalik (F.Giumelli, 2011). Sanktsioonide eesmärk on tekitada majanduslikku kahju sihtriigile, kelle vastu on piirangud suunatud. Antud juhul üritatakse avaldada survet Venemaa ja Venemaa presidendi Vladimir Putini vastu.

Üldiselt on demokraatlikud režiimid sanktsioonidele vastuvõtlikumad ja järeleandlikumad kui autoritaarsed. Teisest küljest autoritaarsed režiimid on valmis koostööks pigem siis, kui neile lubatakse mingisuguseid hüvesid (D.Lektzian, 2003). Üheparteiline või sõjalise juhtimise all olev poliitiline režiim pigem lisab suutlikkust sanktsioonidele vastuseismisel. Üldisi majanduspiiranguid peetakse tavaliselt ebaefektiivseteks, samas kui sektoriaalseid ja tarku sanktsioone hinnatakse tulemuslikumaks. Sanktsioonide tulemusel on oluline ajaline mõõde. Juhul kui sanktsioonid ei tekita kohest šokki, hakkab toimuma aeglane, kuid ühtlane kohanemine, mille käigus sanktsioonide mõju kahaneb. Venemaa vastased sanktsioonid tekitasid küll alguses šoki seisundi nii Venemaa valitsusele kui ka elanikele, aga üldises plaanis kohaneti sanktsioonidega suhteliselt kiiresti elukvaliteeti see otseselt ei mõjutanud (Postimees, V.Veebel, 2016).

Viimastel aastatel läbi viidud mitmed uuringud paraku näitavad, et sanktsioonide kasutamine on andnud vähem tulemusi kui loodeti ning üksnes sanktsioonide kasutamine ei ole piisav meede majandusliku surve ja poliitiliste muutuste tekitamiseks. Iraani, Valgevene ja Süüria suhtes kehtestatud sanktsioonid üksinda ei suutnud olla määravaks faktoriks poliitika muutuste esilekutsumisel.

Kui bilateraalselt kehtestatud sanktsioonidel võib veel esineda edulootus, siis multilateraalsete sanktsioonidel on edu vähene. Selle põhjuseks on asjaolu, et karistataval riigil on enamasti lihtsam leida ja puudusi ära kasutada sanktsioneerijaid. Oluliseks teguriks on ka sihtriigi naaberriikide arv ja selle avatus maailmameredele. Kui arvesse võtta rahvusvaheliste sanktsioonide rakendamist Süürias ja Iraanis, siis ei tasu liiga optimistlikult suhtuda ka Venemaa vastaste sanktsioonide edusse. Juhul kui sanktsioonide kehtestamisega loodetakse saavutada reaalselt muutust sihtriigi käitumises, siis peavad sihtriigile esitatavad

nõuded olema selgelt defineeritud, mõõdetavad, sihtriigile arusaadavad ja sihtriigil peab olema võimalik neid nõudeid ka täita (R.Pape, 1997, 90-136).

Poliitikas jagunevad sanktsioonid mitmeks erinevaks grupiks. Üks nendest on majanduslikud sanktsioonid ja need jagunevad omakorda kaubandus- ja finantssanktsioonideks.

1.1 Majanduslikud sanktsioonid

Rahvusvahelisi sanktsioone liigitatakse peamiselt majanduslikeks ja mittemajanduslikeks sanktsioonideks. Mittemajanduslikud sanktsioonid on teise riigiga koostöö peatamine, spordi- või kultuuriürituste boikoteerimine, lennukeeld, transpordipiirangud, sissesõidupiidangud ja diplomaatilist laadi meetmed nagu näiteks diplomaatide väljasaatmine, riikide vaheliste diplomaatiliste suhete katkestamine ja ametlike visiitide edasilükkamine. Majanduslikud sanktsioonid on enamasti kaubanduskeelud, mis võivad olla piiratud kindla kaubaliigiga, näiteks relvamüügikeeld. Sh. erandid, milleks on toiduained ja ravimid (Välisministeerium, Rahvusvahelised sanktsioonid piiravad meetmed). Kaubandussanktsioonid on majandussanktsioonide liik, mida rakendatakse mittepoliitilistel põhjustel, tavaliselt seoses kaubandusvaidlustega või puht majanduslikel põhjustel, mis piirduvad enamjaolt tollimaksude või sarnaste meetmetega, rakendamata kaubanduskeelde. Kaubandussanktsioonid on üldised või spetsiifilised ning võivad hõlmata ekspordi ja/või impordikeeldu, investeringute, maksete ja kapitali liikumise keelustamist või tariifsete soodustuste tühistamist. Kaubandussanktsioone võidakse kohaldada konkreetsete kaupade suhtes, näiteks nafta, puit, teemandid või relvaembargo.

Viimasel ajal on poliitiliste liidrite seas populaarseks muutunud just majanduslike sanktsioonide kehtestamine. Paraku on enamik uuringuid näidanud, et sanktsioonide efektiivsus on vägagi erinev ja ei muuda üldiselt sihtriikide käitumist. Majanduslike sanktsioonide põhimõtte Stolper-Samuelsoni teoreemi põhjal on nii, et majanduslike sanktsioonidega piiratakse sihtriikide rahvusvahelisi majanduslikke vahetusi. See tähendab, et sanktsioonid vähendavad riigi kokkupuudet rahvusvahelise kaubandusega või mõjutavad selle finantsilist olukorda (Lektzian D. & Patterson D. 2015). 29.07.2014 otsustasid Euroopa Liidu liikmesriikide saadikud rakendada esmakordselt Venemaa suhtes kolmanda faasi sanktsioone, mis on suunatud majandussektorile. Euroopa Liit otsustas, et piirangud hakkavad

kehtima kapitaliturgudele, kaitsetööstusele, kahesuguse kasutusega kaubale ja tundlikele tehnoloogiatele (S.Randlaid, 2014). Mitmete poliitikute arvates antud olukord ja otsus näitavad ühtsust, kuna poliitilised ja diplomaatilised sammud ja püüded ei ole Ukraina olukorra lahendamisel edu toonud. Ainuke õige otsus tundub piirangutega jätkamine.

Lisaks majandusalastele piiravatele meetmetele otsustas Euroopa Liidu Nõukogu täiendada isikute, üksuste ja asutuste nimekirja, kelle tegevus võib kuidagi ohustada või kahjustada Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust (S.Randlaid, 2014). Sanktsioonide kehtestamisega üritatakse mõjutada riigi või indiviidi käitumist, mõned sanktsioonid kehtestatakse puhtmajanduslikel kaalutlustel ning mõndade sanktsioonide eesmärgiks on kaubandust piirata (Lektzian D. & Patterson D. 2015).

1.2 Finantssanktsioonid

Rahvusvaheline finantssanktsioon on rahvusvaheline sanktsioon, millega täielikult või osaliselt tõkestatakse sanktsiooni subjektile rahaliste vahendite ja majandusressursside kasutamine ja käsutamine või nende valdusse andmine, sealhulgas keelatakse või piiratakse rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektile laenu ja krediidi andmist või muul sama laadi alusel rahaliste vahendite väljamaksmine. Samuti piiratakse sularahas, tasumine vekslite, tšekkide või muude makseviiside ja- vahenditega, samuti väärtpaberite, väärismetallide ja- kivide või muude selliste väärtuste võõrandamine, pantimine, kasutada või käsutada andmine. (RSanS, otsus nr 656,2010).

Finantssanktsioone ehk rahaliste vahendite või majandusressursside külmutamine, ülekannete keelustamine, ekspordikrediidi või investeeringute piirangud, kohaldatakse üldjuhul sihtmeetmetena, mille eesmärk on mõjutada konkreetsete isikute, rühmituste või üksuste poliitikat või käitumist.

Finantssanktsioonidega keelatakse või piiratakse:

- rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektile laenu ja krediidi andmist või muul sama laadi alusel rahaliste vahendite väljamaksmist;
- rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektile hoiuste, dividendide, intressitulude ja muude sarnaste rahaliste vahendite väljamaksmist sularahas, tasumist vekslite, tšekkide või muude sarnaste väärtuste võõrandamist;

- rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektiga kinnisasjade, kinnistatud laevade ja registrisse kantavate vallasajade või õigustega tehingute tegemine;
- rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektiga kindlustuslepingu sõlmimine ja sellise lepingu alusel väljamaksete tegemine;
- rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektile rahaliste vahendite ja majandusressursside pantimine või muul viisil tagatiseks andmine;
- rahvusvahelise finantssanktsiooni subjektiga ärisuhete alustamine või jätkamine (Politsei, 2014).

2. VENEMAA VASTASED SANKTSIOONID

Ukraina konfliktiga kaasnevatest majandussanktsioonidest on saanud Venemaa ja Lääne areneva vastasseisu sümbol. Sanktsioonid Venemaa vastu kehtestati sündmuste tõttu, mis leidsid aset 2014 aastal. Sanktsioonide kehtestamise ajendiks oli Venemaa ründav positsioon Ukraina suhtes ja Krimmi poolsaare omastamine. USA ja Euroopa Liit kehtestasid nii individuaalsed piirangud konkreetsete venemaalaste kui ka tervete Venemaa majandusharude suhtes.

Venemaa vastu rakendati kahte tüüpi sanktsioone — isiklikke, mis olid suunatud konkreetsete poliitikute ja ärimeeste vastu ja ka valdkondlikke, millega nähti ette piirangud koostööle konkreetsetes majandusharudes. Kui esimesed mõjutavad majanduse seisundit kaudselt ja marginaalselt, siis teised on suunatud otseselt selle kahjustamisele (V.Ardajev, 2016). Kehtestatud sanktsioonid tähendavad seda, et Euroopa Liidu kodanikud ja ettevõtted ei tohi enam osta ega müüa suurte Vene riiklike pankade või nende esindajate välja antud uusi võlakirju, aktsiaid ega muid finantsinstrumente, mille kehtivus on pikem kui 90 päeva. Lisaks sellele keelatakse tulevikus igasugune relvade eksport ja import Venemaale ja Venemaalt välja poole. Lisaks peavad Euroopa Liidu liikmesriigid taotlema luba energiasektoriga seotud seadmete ekspordiks Venemaale.

Kaubandussanktsioonide puhul võtavad riigid täiesti teadlikult kasutusele meetmed, mis võivad anda teatud tagasilöögi ka omaenda majandusele, aga teevad seda oluliste poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Antud hetkel Euroopa Liidu poolsed sanktsioonid on olnud hästi suunatud – kavandatud nii, et avaldada maksimaalset mõju Venemaale ja minimaalset negatiivset mõju Euroopa Liidu liikmesriikidele. Meetmeid on rakendatud tasakaalustatult neljas sektoris: energeetika, finantssektor, kaitsetööstus ja tundlikud tehnoloogiad (S.Ratso, 2015).

Sanktsioonide mõju Venemaa peamistele majandusnäitajatele on toimunud tsükliliselt: esimene faas 2014 aasta aprillist oktoobrini oli selle mõju vähene või puuduv. Teises faasis ehk 2014. aasta oktoobrist kuni aasta lõpuni toimus koos sõjategevuse aktiivsuse kasvuga, rahvusvahelise surve tugevdamisega ja nafta hinna langusega kiire rubla kursi langus. Kolmandas faasis, mis toimus alates 2015. aasta jaanuari algusest on esinenud tagasipõrge nii valuutakursi kui börsitaseme osas ning stabiliseerumine nafta hinna juures.

Venemaa vastaste sanktsioonide mõjude hindamise eelduseks on teadmine, mida sanktsioonide kehtestajad ideaalis soovisid piirangutega saavutada. Soovitud tulemused võisid olla järgmised:

- a) sooviti saavutada Ukraina territoriaalse terviklikkuse taastamine ning välistada Venemaa edasine agressiivne käitumine oma naabrite suhtes;
- b) sooviti tekitada olukord, kus konflikti lahendus tuleb sellest, et Ukraina majandus peab kauem vastu kui Venemaa oma ning viimane on majandusliku surve tõttu sunnitud konfliktist tagasi tõmbuma või loobub edulootuste vähenemise tõttu;
- c) sooviti piisavalt madalate kuludega säilitada oma poliitiline nägu, samas kaotamata Ukrainat Venemaa mõjusfääri.

Sanktsioonide algfaasis 2014. aastal keskenduti sektori- ja isikupõhiste piirangutele üldse ilma laiemat ühiskondlikku efekti välja toomata. Pigem rõhutati sanktsioonide kehtestamisel nende kommunikatiivset aspekti: sanktsioonide eesmärk ei ole Venemaad karistada, vaid signaliseerida vajadust lõpetada Ukraina destabiliseerimine ja separatistide toetamine Ida-Ukrainas (Blinken, 2014). Järgnevas etapis seostati sanktsioonid konkreetselt Minski ja Sevastopoli lepingute täitmisega ning seda joont on hoitud alates 2015. aasta juulist (EU sanctions against Russia over Ukraine crisis 2015). Lisaks on alates 2016. aasta teisest poolest rahvusvahelises kogukonnas tunnetatav ka ootus, et sanktsioonid võiksid esile kutsuda ulatuslikuma muutuse Venemaa poliitilises süsteemis ja ka ühiskonnas tervikuna. Kui sanktsioonide sisuline eesmärk oli teine valik ehk Ukraina majandus „peab kauem vastu” kui Venemaa oma, siis tuleb arvestada asjaoluga, et lähtudes Venemaa praegusest sisepoliitilisest retoorikast ja ressursside mobiliseerimise võimest. Sel juhul saab lääneriikide seisukohast olla sanktsioonide parimaks võimalikuks tulemuseks üksnes olukord, kus õnnestub vältida halvima stsenaariumi rakendumist ehk Ukraina majanduslikku ja poliitilist kokkukukkumist. Antud strateegia paraku sisulist probleemi ei lahenda. Äärmiselt keeruline on prognoosida, millist majanduslikku või poliitilist kasu võiksid Euroopa Liit ja liitlased saada olukorrast, kus Venemaa majandus kukub täielikult kokku ning sellega kaasneb sotsiaalne anarhia.

Venemaa-vastaste sanktsioonide rakendamisel on EL piiranud end eeskätt sellega, et sanktsioonide rakendamisel on lähtunud sellest, milleks neil on õiguslik pädevus, jättes kõrvale selle, milliseid meetmeid tegelikult tulemuse saavutamiseks vaja oleks. Praeguses sanktsioonide paketi on paralleelselt esindatud diplomaatilised meetmed ja individuaalsed

piirangud, sektoripõhised majandussanktsioonid kaubavahetusele ja majanduskoostöö piiramisega seotud meetmed. Sanktsioone on laiendatud pika aja jooksul ja ettevaatlikult, ühtaegu vältides ühiskondlikku šokki ja asjasse mitte puutuvate inimeste karistamist, teisalt aga võttes sellega ära suure osa sanktsioonide mõjust. Kõigest sellest võib järeldada, et sanktsioonide rakendamisel on Euroopa Liit käitunud igati omaenda moraalsete standardite kohaselt ehk mitte karistanud asjassepuutumaid kodanikke.

Euroopa Liidu välisministrid tegid 2014. aastal juuni lõpus Brüsselis otsuse laiendada sanktsioonikriteeriume. Laiendatud kriteeriumite kohaselt on võimalik sisse- ja läbisõidupiiirangute ning varade külmutamisega hõlmata ka neid füüsilisi ja juriidilisi isikuid, üksusi ja asutusi, kes annavad aktiivselt materiaalselt või rahalist toetust Krimmi ja Sevastopoli annekteerimise või Ida-Ukraina destabiliseerimise eest vastutavatele Venemaa otsustusõiguslikele isikutele või saavad nende tegevusest kasu (S.Randlaid, 2014). 2016. aasta septembri alguses laiendas USA kaubandusministeerium sanktsioonide nimekirja, lisades sinna veel 11 Venemaa ettevõtet. Nüüdseks on selles nimekirjas 81 organisatsiooni. Samal ajal sattusid piirangute alla 20 organisatsiooni ja 17 füüsilist isikut ameeriklaste rahandusministeeriumi poolt. Ennekõike puudutasid USA poolt kehtestatud piirangud Gazpromi tütarettevõtteid, Moskva Panka ja Krimmis tegutsevaid organisatsioone (Sputnik news, 2016). Antud sanktsioonide laiendamises ei näinud Moskva kasu, et tekkinud probleeme lahendada.

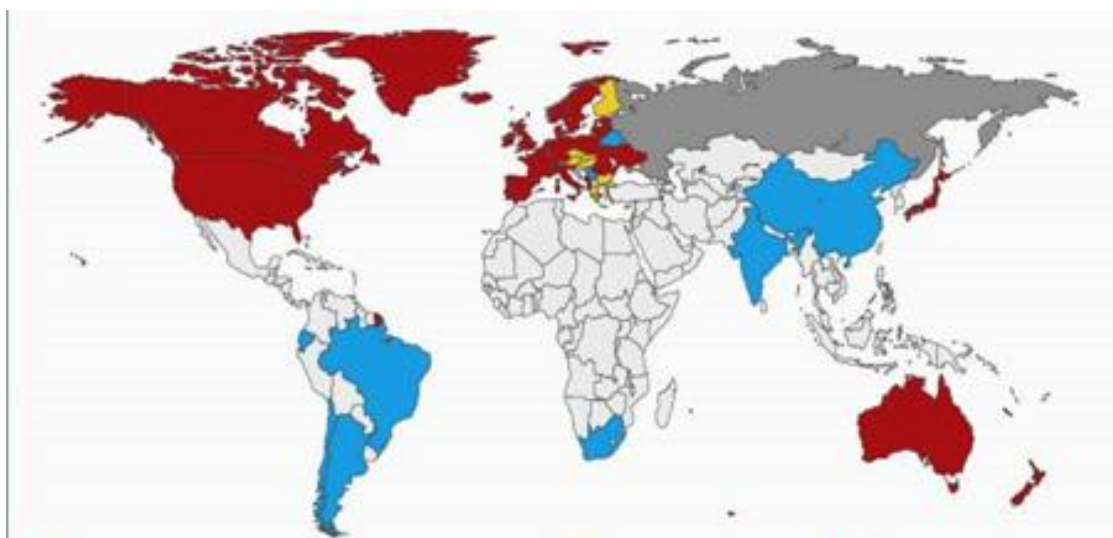
Loomulikult esines maailmas ka neid riike, mis mõistsid lausa sanktsioonide rakendamist Venemaa vastu hukka, kuna ei pidanud ja ei näinud piirangute kehtestamises vajadust (joonis 1). Mitmed erinevad analüütikud arvavad, et Venemaa vastu kehtestatud sanktsioonid mõjuvad riikide majandusele kohati katasroofiliselt. Selliste riikide gruppi kuulus näiteks Hiina, Argentiina ja Valgevene (Gazeta.ru, 2014). Läänes on ilmunud välja üksikuid poliitikuid, kes ei soovi mitte üksnes Venemaa-vastastest sanktsioonidest loobuda, vaid oleksid valmis ka Krimmi Venemaa osana tunnustama. Näiteks Nice'i linnapea tegi Jaltas käies avalduse, milles tunnustas Krimmi sisuliselt Vene Föderatsiooni legitiimse osana, viidates rahva enesemääramisõigusele, mida justkui väljendanud Krimmis 2014. aastal läbiviidud referendum. Prantsuse majandusminister ja Slovakkia peaminister on samuti toetanud sanktsioonide kaotamist (L. Mälksoo, 2016).

3. Märts 2014 toimus kohtumine Euroopa liikmesriikide ning G8 vahel, mis on maailma juhtivate tööstusriikide ühendus, kuhu kuulusid Ameerika Ühendriigid, Jaapan,

Itaalia, Kanada, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia ja Venemaa. Seal otsustati peatada G8 ning lisaks leppis nõukogu kokku võtta kiiresti vastu piiravad meetmed nende isikute vara külmutamiseks ja tagasinõudmiseks, keda peetakse vastutavaks Ukraina riigi vara omastamise eest. Paar päeva hiljem mõistsid Euroopa Liidu juhid hukka Venemaa tegevuse Ukrainas ja otsustasid hakata ettevalmistama individuaalseid piiravaid meetmeid, milleks osutusid varade külmutamine ja reisikeelud. Euroopa Liidu ministrid otsustasid kehtestada esimesed meetmed 21 ametiisiku vastu, kes vastutavad Ukraina territoriaalset terviklikkust ohustava tegevuse eest. 20.-21. märts 2014 tühistati Euroopa Ülemkogu kavandatava Euroopa Liidu ja Venemaa vahelise tippkohtumise. Samuti soovisid Euroopa Liidu juhid, et Euroopa Komisjon valmistaks ette laiemad majandus- ja kaubandussanktsioonid. Pärast olukorra järsku halvenemist seoses Venemaa relvajõudude viibimise ja tegevusega Ukraina territooriumil palus Euroopa Ülemkogu välja töötada uued Venemaa vastased majandussanktsioonid. 2014. aasta lõpus arutasid Euroopa Liidu juhid olukorda Euroopa idapiiridel, Ukraina toetamist ja suhteid Venemaaga. Sanktsioonide tugevdamine Krimmi ja Sevastopoliga seotud investeeringute, teenuste ja kaubanduste suhtes olid igati teretulnud. 2015. aasta märtsi teises pooles otsustasid Euroopa Liidu juhid siduda olevate sanktsioonide jätkamise Minski kokkulepe elluviimisega. Majandussanktsioone rakendati 2015. aasta lõpuni. 2015. aasta juuni keskpaigas pikendas Nõukogu Euroopa Liidu majandussanktsioone 31. jaanuarini 2016. Need sanktsioonid kehtestati vastusena Venemaa destabiliseerivale tegevusele Ida-Ukrainas. Sanktsioonid puudutavad Venemaaga toimuvat kaubavahetust finants-, energia- ja kaitsektoris ning kahesuguse kasutusega kaupu. 17. juuni 2016 pikendas Nõukogu vastusena Venemaa poolt Krimmi ja Sevastopoli ebaseaduslikule annekteerimisele kehtestatud piiravaid meetmeid 23. juunini 2017. Neid meetmeid kohaldatakse Euroopa Liidu isikute ja Euroopa Liidus asuvate ettevõtete suhtes. Meetmed piirduvad Krimmi ja Sevastopoli territooriumiga. 1. juuli 2016 pikendas Nõukogu konkreetsete Venemaa majandussektorite vastu suunatud sanktsioone kuni 31. jaanuarini 2017. aastani (Consilium.europa.eu, 2014).

Sõjalise jõu kasutamise ja sanktsioonide suhet on keeruline lahti mõtiskleda. Esineb arvamus, et sanktsioonid on kas esimene samm sõjalise jõu kasutamise suunas või hoopiski avaldavad negatiivset mõju sihtriigi sõjalisele valmisolekule ja seeläbi kergendades nende kokkuvarisemist jõu kasutamise korral (K.A.Elliot, 1998). On äärmiselt väheusutav, et Ühendriigid või Lääne-Euroopa riigid kaaluksid tõsiselt sõjalise jõu kasutamist Ida-Ukrainas

ja sellega kaasnevatele märkimisväärsetele logistilistele raskustele oleks ka sündmuste eskaleerumise oht Lääne ja Venemaa üldiseks konfliktiks liiga suur. Sõjalise jõu kasutamise mõju sanktsioonide tõhususe suurendamisele on seni lahendamata küsimus (A.Verschoor-Kirss, 2014).

Joonis 1 - Venemaa vastased sanktsioonid: Riigid, mis olid sanktsioonide poolt ja vastu (**Gazeta.ru, 2014**).

Ülevalpool toodud jooniselt saab näha riike, mis kehtestasid Venemaa vastu erinevaid sanktsioone. Riigid on märgitud joonisel punasega: Euroopa Liidu riigid, Austraalia, Albaania, Island, Kanada, Liechtenstein, Norra, Uus-Meremaa, USA, Ukraina, Montenegro, Jaapan, Šveits. Samuti saab jooniselt näha, et esines ka neid riike, kes otseselt ei pooldanud või ei näinud vajadust Venemaa vastaste sanktsioonide kehtestamiseks. Vastavad riigid on märgitud joonisel kollasega: Austria, Bulgaaria, Ungari, Kreeka, Küpros, Luxemburg, Slovakkia, Soome ja Tšehhi. Need riigid ei näinud piiranguteks vajadust ja pigem ennetasid majanduslikke kahjusid, mis võivad sanktsioonid nende endi majandusele tuua kaotades ühe suure kaubanduspartneri. Soome läsksi alguses piirangutega kaasa. Hiljem, kui olid omalt poolt arvetusi teinud, mõistsid, et rahaliselt kaotab riik päris palju ja astusid sanktsioonidest kõrvale. Ilmselt ka mitmed riigid arvasid, et sanktsioonidest ei pruugi suurt kasu olla ja erinevad piirangud ei pruugi tekkinud probleeme lahendada.

Viimasena võib jooniselt välja lugeda, et oli päris mitmeid riike, mis olid vaatamata Venemaa agressiivsele käitumisele sanktsioonide vastu ja mõistsid lausa antud otsuse hukka. Sanktsioonide vastased riigid on märgitud joonisel sinisega: Argentiina, Valgevene, Brasiilia, Serbia, Hiina, India, Tšiili, Ecuador, Lõuna-Aafrika Vabariik. Tabelist välja toodud informatsiooni põhjal võib välja tuua, et Venemaa vastaste sanktsioonide pooldajaid oli rohkem kui neid riike kes olid osaliselt või kategooriliselt vastu.

Nagu muud sunnimeetodid, võivad sanktsioonid tihtipeale esile kutsuda natsionalistliku meeleolu puhanguid, mis nõrgestab sanktsioonide tõhusust, sest niisugused puhangud muudavad elanikud altimaks välja kannatama sanktsioonidega kaasnevaid raskusi (A.Verschoor-Kirss, 2014). On esinenud ka arvamusi, et kui sanktsioonid kujutavad endast võimalikku sõjalist aktsiooni, siis on need tõhusamad. Näitena võib välja tuua olulisemad tegurid, mis võivad mõjutada sanktsioonide edu konkreetsel juhul:

- 1) sihtriigi režiimi tüüp;
- 2) natsionalismi leviku ulatus sihtriigis;
- 3) võimalus või võimetus siduda sanktsioone usaldusväärset sõjalise jõu kasutamise ähvardusega või selle tegeliku kasutamisega.

Režiimi tüübi osas arvatakse sageli, et demokraatlikke valitsusi mõjutavad sanktsioonid rohkem, sest nad kannavad vastutust kodanike kannatuste ja vajaduste ees.

Lääne poolt kehtestatud sanktsioonide vähest mõju soodustab ka natsionalismi kõrge tase Venemaal. Natsionalism ajendab elanikke ühinema ühise eesmärgi nimel välise vaenlase vastu. Isegi kui sanktsioonid põhjustavad Venemaale ebamugavust ja suuri kahjusid, siis tegelikult piirangud võivad kaasa aidata nende läbikukkumisele ja sellega omakorda tugevdada avalikku toetust Venemaa valitsusele (A.Verschoor-Kirss, 2014). Usun, et on olemas mõned tegurid, mis võivad avaldada lootust, et Venemaa tõmbab oma agressiooni tagasi. Nendeks võib olla näiteks suur riikide arv, kes on sanktsioonide poolt astunud ja Venemaa majanduse tihe seotus Lääne-Euroopaga.

Tänaseks võib öelda, et sanktsioonid on kahtlemata mõju avaldanud, ehkki neid tuleb vaadata kombineerituna teiste teguritega, mis Venemaa majandust mõjutavad. Neist ilmselt suurima kaaluga on olnud nafta maailmaturuhinna alanemine ja rubla kursi drastiline langus. Viimasele on kaasa aidanud finantsvaldkonna sanktsioonid, mis on Venemaa juurdepääsu finantsturgudele tugevalt piiranud. Samas tuleb tõdeda, et Venemaa majanduskasv pidurdus

juba enne sanktsioonide kehtestamist, ning selle oluliseks põhjuseks on olnud olematud struktuursed reformid (S.Ratso, 2015).

2.1 Minski kokkuleppe

Piirangute lõpetamise tingimuseks seab Lääs Venemaale Minski lepingute täieliku täitmise. Minski leping on allkirjastatud 12.02.2015 aastal Ukraina kriisi reguleerimiseks. Leping näeb ette viivitamatu ja kõikehõlmava relvarahu Ukraina Donetsk ja Luganski oblastite teatud rajoonides ning selle range täitmise alates kella 00.00-st 15. veebruarist. Leppe järgi peavad Ukraina väed eemalduma tegelikust eraldusjoonest ning lepingus on märgitud punkt, et mõlema poole kogu raskerelvastuse tagasitõmbamist võrdsele kaugusele teineteisest, et luua vähemalt 50 kilomeetri laiune julgeolekutsoon. Leping näeb ette ka Donetsk ja Luganski oblastis kohalike valimiste korraldamise vastavalt Ukraina seadusandlusele ja vastavale seadusele Donetsk ja Luganski oblasti mõnede rajoonide ajutise korra kohta. Leping puudutab ka humanitaarabi ohutu toimetamise, säilitamise ja jagamise vastavalt rahvusvahelistele reeglitele. Minski leping näeb ette sotsiaalsete tagatiste ja muude toetuste väljamaksmise taaskäivitamise. Lepingus on ka üheks punktiks märgitud, et Ukraina peab läbi viima konstitutsioonilise reformi koos uue põhiseaduse jõustumisega aasta lõpuks. Uus põhiseadus peab olema keskendunud võimu detsentraliseerimisele võttes arvesse Donetsk ja Luganski oblastite teatud rajoonide eristaatust (M.Kuul, 2015). Paraku ei ole siiani Venemaa Minski kokkuleppeid täitnud ja see ei lase ka lähitulevikus suhteid Venemaaga normaliseerida. Kuna Minski lepingu tingimusi ei ole Venemaa omalt poolt täitnud peaks see viima sanktsioonide pikendamiseni. Ukraina on omalt poolt mingil määral lepingut täitnud. Paraku on raske tingimusi täita kuna tulevahetus Ukraina territooriuml siiani kestab.

3. KRIMMI POOLSAARE ANNEKTEERIMINE

2014. aasta Krimmi kriis on osa 2013. aasta novembris alanud Ukraina kriisist, mis viitab Krimmi annekteerimisele ja okupeerimisele Venemaa Föderatsiooni relvajõudude poolt 2014. aasta kevadel. Tegemist oli Venemaa-Ukraina sõja algetapiga, mis oli ühtlasi esimeseks suuremaks konfliktiks Venemaa ja lääneriikide vahel pärast külma sõja lõppu ja Berliini müüri langemist.

Krimmi poolsaare pärast puhkes rahvusvaheline kriis Venemaa ja Ukraina vahel, millesse on nüüdseks haaratud kogu rahvusvaheline kogukond, kuhu kuulub Euroopa Liit ja selle liikmesriigid, NATO ehk Põhja-Atlandi lepingu Organisatsioon ja selle liikmesriigid eesotsas Ameerika Ühendriigid, Ühinenud Rahvaste Organisatsioon, Euroopa nõukogu. Kriis sai alguse Ukraina presidendi Viktor Janukovitši ametist tagandamisest Ukraina Ülemraada poolt Ukraina valitsus vahetus läänemeelseks (D.McElroy, 2014).

Ukraina autonoomses piirkonnas Krimmis puhkesid meeleavaldused. Tänavatele tulid inimesed, kes olid vastu võimuvahetusele Kiievis ja soovisid lähedasemaid sidemeid Venemaaga. Kasutades oma sõdureid ja relvastades kohalikke võitlejaid võttis Venemaa oma kontrolli alla valdava osa Krimmi poolsaarel asuvatest sõjaväeobjektidest ja administratiivhoonetest ja seda kõike ilma Ukraina valitsuse nõusolekuta (T.Kuzio, 2014). Ekspertide hinnangul on tegemist sügavaima kriisiga lääneriikide vahel pärast külma sõja lõppu ja Berliini müüri langemist. Krimmi okupeerimist Venemaa poolt loetakse ühtlasi teise külma sõja alguseks.

Juba üle 60 aasta tagasi oli Krimmi jagamine raskusi tekitav küsimus. Moskva huvides oli algatada Krimmi ja Sevastopoli staatuse osas debatt. Krimmi staatus on tõepoolest eriline kuna selle peamiselt venekeelse elanikkonnaga poolsaare kinkis Nikita Hruštšov 1954. aastal Ukrainale. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist nõudsid nii Ukraina kui ka Venemaa Krimmi endale. Detsembris 1991 hääletati Krimmis Ukraina iseseisvuse poolt. 1992. aastal algatasid kohalikud venelased Krimmi Venemaale tagastamise kampaania. Pärast pikki vaidlusi tunnustas Venemaa lõpuks Ukraina piire ja territoriaalset puutumatus 1997. aastal sõlmitud Vene-Ukraina sõpruse, koostöö ja partnerluse lepinguga (M.Maigre, 2008). Sellega oleks Venemaa justkui tunnistanud Sevastopoli ja Krimmi kuulumist iseseisva Ukraina koosseisu. Praegu, 21. sajandil, on mõeldamatu see, et keegi lihtsalt tuleb ja okupeerib kellegi valdused ja ilma igasuguse õigusega, kuna Venemaa tunnustas ise Ukraina piire.

Rahvusvahelise õiguse mõttes on Euroopa Liidu riikidel, nii nagu ka teistel rahvusvahelise kogukonna liikmetel kohustus mitte tunnustada vägivaldsel teel läbi viidud territoriaalseid muudatusi Ukrainas. 2001. aastal kiitis ÜRO Peaassamblee heaks ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni ettevalmistatud riigi vastutuse artiklid, mis ei ole küll rangelt võttes rahvusvahelis-õiguslik leping, ent mis ekspertide arvamuse kohaselt peegeldab rahvusvahelise tavaõiguse seisukorrale riikide vastutuse osas. Selle dokumendi III peatükk käsitleb tagajärgi, mis tulevad rahvusvahelise õiguse alusnormide rikkumisest. Üheks esmaseks jus cogens normiks on teise riigi vastu relvastatud jõu kasutamise keeld ehk agressioonikeeld. Riigi vastutuse artiklite artikkel 41 lg 2 sätestab, et ükski riik ei tohi tunnustada jus cogens normi rikkumise teel tekitatud olukorda ega aidata rikkujale kuidagi kaasa (Responsibility of State for Internationally Wrongful Acts, 2001). See on rahvusvahelise õiguse mõttes põhiline kohustus, mida rahvusvahelise kogukonna liikmed võlgnevad täna Ukrainale kui enda liikmele, kelle suhtes pandi toime vägivaldne naaberriigi poolt.

28. veebruaril 2014 registreerisid 16 Venemaa Riigiduumaa saadikut seaduseelnõu Krimmi Vabariigi annekteerimiseks Venemaa Föderatsiooni subjektina. 2. märtsi pärastlõunaks konstateeris USA välisestus, et kogu Krimmi strateegiliselt olulised objektid on Venemaa Föderatsiooni armee kontrolli all ning 2. märtsi õhtuks oli Krimmi viidud umbes 15 000 Venemaa sõdurit, kes olid hõivanud kõik lennuväljad ja sadamad, blokeerinud teed ning Ukraina piirivalve ja sõjaväeüksused nende baasides. Ajutine valitsus Kiievis kuulutas 2. märtsi hommikul Ukrainas välja üldmobilisatsiooni ja selle tõttu puhkes ka propagandasõda. Euroopa Liidu ja NATO juhid kutsusid Vladimir Putinit ja Venemaad korrale ning ähvardasid tõsiste tagajärgedega. 18. märtsil kirjutati Kremli alla Krimmi ja Sevastopoli liitumislepingutele Venemaaga. 21. märtsil ratifitseeris Venemaa föderatsiooninõukogu liitumislepingu ja president Vladimir Putin kirjutas alla ratifitseerimiskirjadele, mis viisid sisuliselt lõpule Krimmi liitmise Venemaaga (Consilium.europa.eu, 2014). Pärast Krimmi okupeerimist 2014. aasta märtsis jagunes maailm optimistideks ja pessimistideks. Esimesed arvasid, et Putin piirdub vaid Krimmiga, teised aga, et Krimm on alles algus ja esimene samm pikal teel, mille Vladimir Putin on Venemaa jaoks kavandanud.

Venemaa agressioon Ukraina vastu ja varjamatu infosõda lääneriikide suunal on pannud paljusid küsimuse ette – kas me oleme sisenemas külma sõtta? Ükskõik kuidas antud olukorda Ukraina ja Venemaa vahel vaadata, näivad Venemaa ja läänemaailma erimeelsused

täna sügavate juurtega. Vastasseisu süvenemine ja pikajalune suhete kriis on möödapääsmatud (M.Mihkelson, 2014). Krimmi hõivamine eduka välksõjaga kutsus esile eufooria Venemaal ja peapöörituse edusammudest Putinil endal. Kõik, mis toimus hiljem Donbassis, Luganskis ja isegi Odessas, tulenes ühest küljest Putini strateegilisest plaanist parandada 1991. aasta ajaloolised vead, teisest küljest aga Ukrainale kuuluva Krimmi ilma vastupanuta ära andmisest.

Krimmi annekteerimine ja Ukraina jagamine ei ole Kremli silmis omaette siht. Need on vaid vahendid palju suurejoonelisema eesmärgi saavutamiseks, milleks on näiteks Putini doktriin. Üks doktriini eesmärke on leida viis püsistada traditsiooniline Vene riik ja Putini režiim ning tulla toime uute kodumaiste ja rahvusvaheliste probleemidega (L. Ševtsova, 2014) Doktriin tugineb kolmele eeldusele:

- Venemaa on ainulaadne tsivilisatsioon, mis peab vaos hoidma demoraliseerunud Läänt;
- Venemaa saab eksisteerida ainult galaktikakeskmena, ümber mille tiirlevad satelliitriigikesed;
- Venemaa on tsivilisatsiooni alustala, mille missioon on kaitsta kogu maailmas traditsioonilisi väärtusi.

Krimmi okupeerimine ja annekteerimine oli suur šokk, kuid ikkagi usuti, et Venemaa Föderatsiooni president Vladimir Putin kaugemale ei lähe. ÜRO Peaassamblee võttis vastu otsuse, et referendum, mis leidis aset märtsi keskel Krimmis on kehtetu ja mõlemad osapooled peaksid koheselt leidma olukorrale rahuliku lahenduse. 193 liikmeline assamblee kutsus riike, rahvusvahelisi organisatsioone ja allasutusi mitte tunnustama Krimmi Autonoomset Vabariiki ja Sevostopoli linna. (UN News Center).

Pärast kõiki neid sündmusi õnnestuski Ameerika Ühendriikidel ja Euroopa Liidu liikmesriikidel saavutada üksmeel Venemaa-suunalises poliitikas. Eritasandiliste sanktsioonide ühine rakendamine oli mõistagi suur diplomaatiline võit, mida Kreml ilmselgelt ei oodanud. Loomulikult vastas Venemaa omapoolse käiguga, kuid Euroopa ühisrinnet sellega lõhkuda ei suudetud. Euroopa Liit ei tunnusta Krimmi ebaseaduslikku annekteerimist Venemaa poolt.

2014. aasta juulis ja septembris kehtestas Euroopa Liit majandussanktsioonid, mis on suunatud kaubavahetusele Venemaaga konkreetsetes majandussektorites. 2015. aasta märtsis

olid Euroopa Liidu juhid otsustanud sanktsioonide jätkamist, mis pidid kestma kuni 2015. aasta detsembri lõpuni. Kuna 31. detsembriks 2015 Minski kokkuleppeid täielikult ei rakendatud, pikendas nõukogu majandussanktsioone kuni 31. juulini 2016. Juulis, pärast Minski kokkulepete rakendamise analüüsimist, pikendas nõukogu sanktsioone kuni 31. jaanuarini 2017. Nende meetmetega piiratakse 5 suure Venemaa riigi enamusosalusega finantsasutuse ja nende väljaspool Euroopa Liitu asutatud enamusosalusega tütarettevõtjate ning 3 suure Vene energiafirma ja 3 kaitsetööstusettevõtte juurdepääsu Euroopa Liidu esmastele ja teistele kapitaliturgudele. Kehtestatakse ekspordi- ja impordikeeld relvakaubandusele ja samuti ka ekspordikeeld kahesuguse kasutusega kaupadele, mis on mõeldud sõjaliseks kasutuseks või sõjalistele lõppkasutajatele Venemaal. Ahendatakse Venemaa juurdepääsu teatavatele tundlikele tehnoloogiatele ja teenustele, mida saab kasutada naftauuringute ja -tootmise eesmärgil. Lisaks on alates 2014. aasta detsembrist kehtinud täielik investeerimiskeeld ning keeld pakkuda turismiteenuseid Krimmis (Consilium.europa.eu, 2014).

Enne Ukraina sündmusi püsis kõik olulisel määral raamide sees, kuid nüüdseks on olukord muutunud ja tekkis ka põhjus karta. Praegu tundub tegu olevat vastasseisuga, mis laheneb vaid siis, kui teostub üks kahest võimalusest: Venemaa kas tunnistab kaotust või siis laguneb samm-sammult arengumaade ühistegevuse mõjul lääneriikide domineerimisel põhinev maailmakord. Lääne tugevuseks on tema senine juhtiv positsioon kogu maailma asjades, eriti panganduses, ja nõrkuseks soovimatus loovutada oma elustandardist ühtegi tolli (H.Vitsur, 2014).

4. SANKTSIOONIDE MÕJU

Külma sõja järel, 1990. aastatest saadik on sanktsioone kasutatud intensiivselt, alates terrorismivastasest võitlusest ja massihävitusrelvade leviku tõkestamisest kuni demokraatio ja inimõiguste järgmise nõudmiseni. EL ja ÜRO on alates 1990. aastate keskpaigast kasutanud rahvusvahelisel areenil enamasti suunatud sanktsioone. Euroopa Liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika raames on liit kasutanud sanktsioone ligi 30 korral (V.Veebel,2016, Postimees).

Sanktsioonide suurema mõju saavutamine sihtriigile on oluline naaberriikide arv, nende avatus maailmamerele ja naaberriikide üksmeele tase sanktsioonide rakendamise osas. Kui arvesse võtta viimaste aastate kogemusi rahvusvaheliste sanktsioonide rakendamisel näoteks Iraanis või Süürias, siis ei tasu liiga optimistlik olla ka Venemaa vastaste piirangute tulemuslikkusesse.

Sanktsioonide sisuliseks eesmärgiks ei ole mitte olulise mõõdetava majandusliku kahju tekitamine, vaid poliitiliste järeleandmiste saavutamine ehk signaliseeriv efekt, siis võivad suunatud sanktsioonid jääda avalikkusele vähemärgatavaks ning üldsus võib oma vaateurgast lähtudes hinnata neid tegelikust vähem edukaks. Kui sanktsioonide tulemusena oodatakse reaalselt muutust sihtriigi käitumises, peavad sihtriigile esitatavad nõuded olema selgelt defineeritud, mõõdetavad, sihtriigile arusaadavad ning sihtriigil peab olema põhimõtteliselt võimalik neid ka täita (R.Pape ,1997). Samuti peaksid võetavad meetmed olema proportsionaalsed oodatava muutusega ehk nõudmiste täitmisest keeldumisel ähvardav kulu peab olema samas proportsioonis oodatava muutusega kaasneva kuluga või olema sellest suurem.

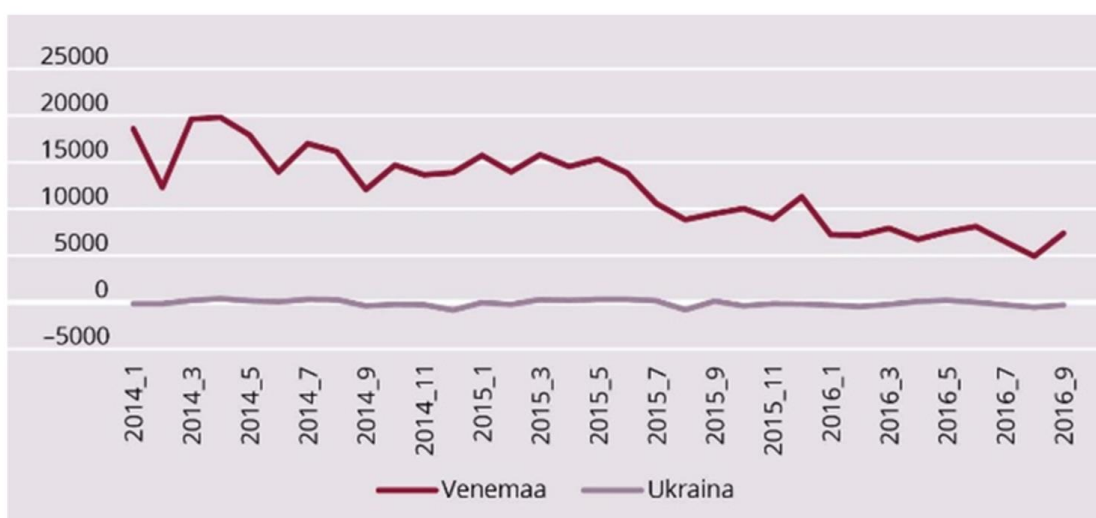
Ukraina konfliktist initsieeritud Venemaa-vastaste piirangute mõjude hindamise esmaseks eelduseks on teadmine, mida sanktsioonide kehtestajad ideaalis soovisid saavutada. Näitena võib välja tuua järgmised põhimõtted:

- a) sooviti saavutada Ukraina territoriaalse terviklikkuse taastamine ning välistada Venemaa edasine agressiivne käitumine oma naabrite suhtes,
- b) sooviti piisavalt madalate kuludega säilitada oma poliitiline nägu, samas kaotamata Ukrainat Venemaa mõjusfääri,

c) sooviti tekitada olukord, kus konflikti lahendus tuleb sellest, et Ukraina majandus peab kauem vastu kui Venemaa oma ning viimane on majandusliku surve tõttu sunnitud konfliktist tagasi tõmbuma või loobub edulootuste vähenemise tõttu (V.Veebel, 2016, Postimees).

Ambitsioonikamate eesmärkide seadmisel ja vastavate meetmete võtmisel on vähemalt kaks kitsaskohta. Esiteks on keerukas prognoosida, millist majanduslikku või poliitilist kasu võiksid EL ja liitlased saada olukorrast, kus Venemaa majandus kukub täielikult kokku ning sellega kaasneb sotsiaalne anarhia.

Viimase kahe aasta jooksul on Venemaa kaubandusbilanss pidevalt kahanenud (joonis 2).

Joonis 2 – Venemaa ja Ukraina kaubandusbilanssi saldo 2014-2016(miljon USD)(V.Veebel, Postimees, 2016)

Samas ei saa väita, nagu oleks olukord Venemaal drastiline. Tarbe- ja toidukaupade valik on küll kahanenud ja kaupade hinnad tõusnud, kuid ei valitse ka otsest puudust, kuna osa importtoodetest on asendatud kodumaise toodanguga või kaupu imporditakse nendest riikidest, mis ei ole sanktsioonidega ühinenud. Olukord on mõjutanud eeskätt üksikuid ettevõtteid – nii neid, kes Venemaale ekspordivad kui ka neid, kes impordivad välisriikidest. Seevastu saab jooniselt 2 näha, et Ukraina väliskaubanduse dünaamika järgib oma tavapärasest seosonset mustrit ning pigem on konflikti vältel vähenenud amplituudid nii defitsiitsete kui ka ülejäägis kuude osas. Viimane on olnud osaliselt tingitud ka välisvaluuta nappusest.

4.1 Sanktsioonide mõju Venemaale

Venemaa vastaste sanktsioonide üks algatajatest oli USA, kelle surve all liitusid nendega ka Euroopa Liidu riigid riskides oma majandusliku seisuga. Väär oleks arvata, et sanktsioonidel ei ole mingit mõju. Lääneriigid karistavad Venemaad sanktsioonidega Ukraina suveräänsuse rikkumise ees. Üks osa piirangutest suunati Venemaa majanduse ühe olulisima osa peale ehk naftasektori vastu. Analüütikute hinnangul kaotab Venemaa madala naftahinna ja sanktsioonide koosmõjul ligikaudu 140 miljardit dollarit aastas, mis on äärmiselt suur rahaline kadu. Majanduse ekspertgrupp kuuluvad Jevsei Gurvitš ja Ilja Prilepski väite kohaselt kaotab Venemaa finants sanktsioonide tõttu ajavahemikul 2014 kuni 2017 aastal 400 miljardit dollarit nafta-gaasisektori poolt turulanguse tõttu saamata jäänud tuludelt (A.Reimer, 2016). Samuti on ka rubla väärtus langenud. Venemaa finantsiline kriis tulenebki ilmselt kehtestatud sanktsioonidest.

Venemaa on Euroopa Liidule suhteliselt oluline kaubanduspartner. Majanduslikust aspektist vaadatuna on selge, et Venemaa on jätkuvalt Euroopa Liidule oluliseks kaubanduspartneriks, olles Euroopa Liidu naaberriik piisavalt suure ja kasvava turuga, mis on olnud traditsiooniline eksporditurgr paljudele Euroopa liidu liikmesriikidele (S.Ratso, 2015). Venemaa on Euroopa Liidule ka oluliseks impordi allikaks, seda eelkõige mineraalse tooraine ja kütuste tarnijana. Kaubandussanktsioonide puhul võtavad riigid täiesti teadlikult kasutusele meetmed, olles teadlikud kõikidest sellega kaasnevatest riskidest omaenda majandusele, ning teevad seda oluliste poliitiliste eesmärkide saavutamiseks ja hästi läbimõelduna. Antud juhul on Euroopa Liidu poolsed sanktsioonid olnud hästi kavandatud. See tähendab, et viidud läbi nii, et avaldada maksimaalset negatiivset mõju Venemaale ja minimaalset negatiivset mõju iseendale.

Sanktsioonid on rakendatud neljas sektoris, milleks on energeetika, finantssektor, kaitsetööstus ja tundlikud tehnoloogiad (S.Ratso, 2015). Tänapäevaks võib öelda, et sanktsioonid on kahtlemata mõju avaldanud, aga ei tasu unustada, et Venemaa kriisi olukorda on põhjustanud ka rubla kursi kolossaalne langus ja nafta hinnalangus maailmaturul. Rubla kursi langusele on kaasa aidanud finantsvaldkonna sanktsioonid, mis on Venemaa juurdepääsu finantsturgudele tugevalt piiranud. Samas tuleb tõdeda, et Venemaa majanduskasv pidurdus juba enne sanktsioonide kehtestamist.

Suurtest naftafirmadest on sanktsioonide tõttu Venemaa ettevõtetega koostöö katkestanud ExxonMobil, Royal Dutch Shell ja Total järgmiste leiukohtade kasutuselevõtul

(Ведомости, 2014). Lääneriikide kehtestatud sanktsioonid naftatootmise tehnoloogia ekspordile on sundinud Rosnefti edasi lükkama kõik kavandatud leiukohtade uuringud Arktikas ja süvameres. Venemaa naftafirmad sõltuvad välismaisest tehnoloogiast – sanktsioonid puudutavad 68% imporditavatest seadmetest [28]. Raskesti kättesaadava nafta tootmiseks tuleb Läänest osta 50% vajalikest seadmetest ja 80% neis kasutatavast tarkvarast, merepõhjas asuvate maardlate puhul on impordisõltuvus vastavalt 80% seadmetest ja 90% tarkvarast (A.Mäe, 2016).

Tehnoloogiaimpordi piirangud laienevad ka varuosadele, mida Venemaa ettevõtted ei tooda. Näiteks Gazprom Nefti puurimisplatvorm Prirazlomnoje leiukohas sõltub 90% välismaistest varuosadest (Коммерсант, 2015). Varuosade import vähenes 2014. aasta sanktsioonide tõttu ligikaudu 10%, kuid samavõrra suurenes nende sissevedu Hiinast ja Lõuna-Koreast (Эксперт, 2015). Laiemat naftaseadmete impordi nimetatud riikidest võivad takistada Läänest pärit seadmetes olevad koostisosad. Venemaa naftatööstustehased sõltuvad peaaegu täielikult Läänest imporditavatest seadmetest, millest suur osa on asendatavad impordiga Hiinast, kuid toodetavate kütuste kvaliteeti see ei paranda. Venemaa ekspordib naftatooteid peamiselt Sõltumatute Riikide Ühenduse riikidesse ehk SRÜ riikidesse.

Finantspiirangute mõju naftasektorile on juba avaldunud, sest rahanappus sunnib Venemaa naftatootjad kärpima vajalikke investeeringuid, mis viib paratamatult tootmise, ekspordi ja ka maksutulu vähenemisele. Ekspertide hinnangul kaotab Venemaa majandus aastatel 2014–2017 finants sanktsioonide ja odava nafta koosmõjul ligikaudu 170 miljardit dollarit (A.Mäe, 2016).

Sõda on juba kestnud 2 aastat ja Venemaa ei ole murdunud nõudmistele, mis on talle esitatud seaoses Krimmiga. On tekkinud juba kahtlused, kas on mõistlik jätkata sanktsioonidega, kuna Venemaa embargo mõjutab vägagi palju majandust ja ka Eesti majandus on selles kannatada saanud. Tuuakse välja, et sanktsioonid mõjutavad Venemaal elavate inimeste elatustaset, mis ei ole humanitaarselt kuigi õiglane. Kuigi Venemaa poodide riiulitel on toiduained kõik olemas, siis kvaliteet on langenud ning hinnad tõusnud. Samaaegselt ei ole palgad kasvanud ja rubla kurss on langenud. Antud olukord on viinud tavainimesed raskesse seisusse. Kannatada on saanud turism ning siseturistide finantsiline olukord on niivõrd mõjutada saanud, et nende pealt suurt kasumit ei saada. Kohalikele põllumeestele on sanktsioonid toonud jällegi kasumit, kuna nüüd on pääsenud lettidele nende tooted, mis varem ei olnud konkurentsivõimelised. Hetkel ei ole küll Venemaa saanud sellist

krahi, mida loodeti saavutada. Pigem on kannatanud madala- ja keskklassi sissetulekuga inimesed ning kogu selles olukorras on kasu saanud põllumajandus (A.Kuzitškin, 2016). Edaspidi oleneb kõik Venemaa enda poliitilistest käikudest, kas sanktsioonid muutuvad leebemaks, jäävad samaks või karmistuvad. Mitmed eksperdid julgevad arvata, et sanktsioonid ei aita kaasa Venemaa poliitikamuutustele, vaid pigem võib see riikide vahelised suhted veelgi pingelisemaks ajada.

Sanktsioonide kehtestamise tagajärjel ei ole kaotajaid ega võitjaid, vaid pigem on kaubandusvõimalused kitsamaks läinud. Robert Pape, kes analüüsis 1914-1990 aastate 115 sanktsiooni juhtumit leidis, et kõigest 4% neist viisid sihtriigi valitsuse poliitika olulise muutuseni (R.Pape, 1997, 90-136). Järelikult on väga väike võimalus, et sanktsioonide kasutusele võtmine mõjutab Venemaa poliitilisi vaatenurki ja tegusid.

Ometi võib leiduda konkreetseid tegureid, mis muudavad sanktsioonid teataval juhul edukaks, tühistamata seeläbi nende üldise ebatõhususe reeglit. Mõned olulisemad tegurid, mis võivad mõjutada sanktsioonide edu konkreetsel juhul, on sihtriigi režiimi tüüp, natsionalismi leviku ulatus sihtriigis, võimalus või võimetus siduda sanktsioone usaldusväärset sõjalise jõu kasutamise ähvardusega või selle tegeliku kasutamisega. Režiimi tüübi osas arvatakse sageli, et demokraatlikke valitsusi mõjutavad sanktsioonid rohkem, sest nad kannavad vastutust kodanike kannatuste ja vajaduste ees (A.Verschoor-Kirss, 2014). Lääne kehtestatud sanktsioonide vähest tõhusust soodustab ka natsionalismi kõrge tase Venemaal. Putini agressiivsed välispoliitilised sammud, näiteks otsus annekteerida Krimm, on rüütatud natsionalistlikesse sõnadesse, millel on Venemaal suur toetus. Isegi kui Venemaa valitsus üldiselt avaliku arvamusega ei arvesta, on ilmne, et kui üldine meelsus langeb kokku valitsuse eesmärkide ja propagandaga, on valitud kursil hõlpsam püsida. Natsionalism suureneb sanktsioonide tõttu, sest kannatusi saab vähese vaevaga kirjutada väliste jõudude arvele. See ajendab elanikke ühinema ühise identiteedi alusel välise vaenlase vastu. Natsionalism aitab mõista, miks elanikud võivad kannatada välja palju rohkemgi sõja korral, mil vägivald ületab kordades sanktsioonide mõju (R.Pape, 1996). Isegi kui sanktsioonid põhjustavad Venemaale ebamugavust või kannatusi, võib see tegelikult aidata kaasa sanktsioonide läbikukkumisele, tugevdades hoopis avalikkuse toetust Venemaa valitsusele.

Uurides Venemaa poelette ei saa öelda, et riigis valitseb kriis ja tänu sanktsioonidele on letid tühjad ja inimesed näljas. Vastupidi, Venemaal on hakanud põllumajanduses olukord paranema (D.Kotšetkov, 2014). Impordi keeld annab uusi võimalusi kohalikel põllumeestel

turul läbi lüüa. Arvatakse, et nüüd hakkatakse tarbima puhtaimaid ja tervislikumaid toiduaineid.

Kui rääkida neist, kes kehtestatud sanktsioonidest võivad või kaotavad, siis üheks suurimateks võitjateks antud olukorras saab pidada Valgevene juustutootjaid. Valgevenel on avanenud võimalus siseneda veelgi mastaapsemalt Venemaa turule. Kindlasti ei tohi unustada, et Serbia sealihatootjad ja põllumajandus üldiselt võivad tulevikus sellest suurt kasumit saada, kuna Serbia ei ole Euroopa Liidus ning Serbial ja Venemaal on tugevad omavahelised ajaloolised suhted ja kaubandussidemed. Samuti saavad kehtestatud sanktsioonidest suurt kasu Armeenia puu- ja köögivilja eksportijaid (Juhan Lang, 2014).

Sanktsioonide mõju on olnud pigem keskpärane ja ajas kahanev ning hoolimata kehtestajate majanduslikust üleolekust, oleks mõttekas järgnevatel aastatel kaaluda aktiivsemat sekkumist, heidutust ja ambitsioonikamate eesmärkide täitmist võimaldavad mudeleid.

Ukraina konflikti kõige tõenäolisem lahendus on uue pakkumisega venitamine, säilitades praegused positsioonid. Antud olukorra kasuks räägib ühest küljest asjaolu, et Venemaa on juba saavutanud selle, mida soovis ehk Venemaa omab kontrolli Ida-Ukraina strateegiliselt oluliste piirkondade ja Krimmi üle ega ei ole huvitatud nende piirkondade tagastamisest Ukrainale. Samas ei ole ta märkimisväärsed ressursse konflikti forsseerimiseks lootusega see lõplikult see enda kasuks pöörata.

Praeguse olukorra säilitamine Ukrainas sanktsioonide kehtestajatele ebarahuldavat lahendust. Esiteks, mida aeglasem on Ukraina taastumine, seda suuremad on mängu kaotamise riskid. Nagu näitasid varasem nn Gruusia-Venemaa sõda 2008. aastal kui ka praegune Ukraina konflikt, on konfliktist taastumine otseselt seotud aktiivse sõjalise sekkumise lõpetamisega riigi territooriumil. Mõlemal juhul hakkas riikide majandus taastuma alles pärast aktiivse sõjalise konflikti lõppu ning kuna Ukrainas kestis see kauem, siis algas Ukrainas ka taastumine hiljem. Seega on praeguse olukorra säilitamine Ukraina seisukohast ebarahuldav lahendus. Teiseks, kui Ukraina jääb Venemaa ja ELi mõjusfääride vahel ebaselgesse staatusesse, Ida-Ukraina mõned piirkonnad jäävad sisuliselt venemeelsete separatistide kontrolli alla ning rahvusvaheline kogukond nõustub Krimmi annekteerimisega, on suhteliselt tõenäoline, et mingil hetkel algab Venemaa agressiivne surve tõstmine taas – seda siis kas Ukrainas, Gruusias või Moldovas.

4.2 Sanktsioonide mõju ülejäänud maailmale

Vastumeetmena sanktsioonidele kehtestas Venemaa embargo ning oli keelanud teatud toiduainete importimise Euroopa liikmesriikidelt ja ka muudelt riikidelt. Keeldude tõttu said kannatada peamiselt puu-ja juurvilja kaubandus. Selline asjade keerdkäik oli viinud põllumehed raskustesse ja nad olid sunnitud finantsilist abi paluma oma riigilt. Päev pärast Venemaa otsust viisid Euroopa liikmesriigid läbi põhjaliku analüüsi ja selle tulemusel leidsid, et nad vajavad pidevat analüüsi ja statistikat toiduainete eksportimise kohta (Alan Matthews, 2014).

6. augustil 2014 kuulutas Venemaa välja impordipiirangud Euroopa Liidu toidukaupadele. 7. augustil avaldati nimekiri, mille järgi kehtestati täielik embargo Euroopa Liidust, USAst, Austraaliast, Kanadast ja Norrast pärit looma- ja sealihale, puu- ja köögiviljale, linnulihale, kalale, juustule, piimale ja piimatoodetele. Sanktsioonid on kehtestatud kogu Euroopa Liidule (Maaeluministerium, Venemaa sanktsioonid Euroopa Liidu toidukaupadele).

Eesti jaoks on kõige olulisem antud olukorras kaitsta ettevõtjate pika aja jooksul tehtud investeeringuid lühiajalise kriisi vastu ning leida Eesti toidutoodangule uued turud.

Maaeluministerium tegeleb üldiste mõjude leevendamise ja põllumajandustootjatele ja toiduainetööstustele. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi eestvedamisel kasutab riik kõiki oma käsutuses olevaid võimalusi, et aidata Eesti ettevõtjad uutele turgudele. Eesti ja Euroopa Liit toetavad Ukraina terviklikkust ja iseseisvust, millest on tingitud ka Venemaa kehtestatud sanktsioonid (Maaeluministerium, Venemaa sanktsioonid Euroopa Liidu toidukaupadele).

Kehtestatud sanktsioonid on toonud Eesti piimatootjatele suuri kahjusid. Statistikaameti andmetel eksporditi 2015. aasta I kvartalis Eesti päritolu piima ja piimatooteid 58 300 tonni, kokku 31,2 miljoni euro eest. Võrreldes eelmise aasta sama kvartaliga on eksporditud piima ja piimatoodete kogus vähenenud 17% ning rahaline väärtus 38%. Impordi piirangute tõttu on tootjad sunnitud leidma uusi sihtturgu. Sanktsioonid on oluliselt mõjutanud nii eksporditud piima ja piimatoodete koguseid kui ka hindu. Piimale ja piimatoodetele hakkasid sanktsioonid kehtima 6. augustist 2014. Põllumajandusministeriumi poolt esitletud analüüsist selgub, et 2014. aasta augustis kehtestatud sisseveokeelu kogumõju Eesti toidusektorile ulatub 150 miljoni euron aastas (Maaeluministerium, Sanktsioonide kogumõju Eesti toidusektorile).

SEB majandusanalüütik Ruta Arumäe on öelnud, et Venemaale kehtestatud sanktsioonid võivad mõjutada Eesti transiidisektorit, nafta ja gaasi hinda, kaubavooge, kuid samas ei ole Venemaale kehtestatud sanktsioonide mõju jõutud veel kusagil eriti analüüsida. Kehtestatud sanktsioonide mõju ilmneb alles mitmete aastate pärast, kuid arvatakse, et enne nende kehtestamist on oluline mõelda, milliste tagajärgedeni need tegelikult võivad viia.

Agustis kehtestatud embargo tulemusel kadus Venemaa turg Eesti piimatoodete jaoks pea täielikult nagu ka mitmele teisele riigile oli Venemaa turg paljudele toiduainetele suletud (joonis 2.). Septembris ja oktoobris viidi sinna veel eestimaist jäätist, mis ei kuulunud keelu alla sattunud kaupade nimekirja. Kui piimatööstuste eksport 2014 aasta esimeses pooles oli suuremgi kui 2013. aasta seitsmel kuul, siis augustikuise embargo mõju eksportisid tööstused aasta teises pooles ligi 30 protsenti vähem kui 2013. aastal. Põllumajandusministeeriumi 2014. Aasta ülevaates Eesti piimasektorist väliskaubanduses on kirjeldatud, et piima ja piimatoodete eksport Venemaale vähenes kehtestatud kaubandustõkete mõjul 2013. aastaga võrreldes 65,5 protsenti (Põllumajandusministeerium 2015, 5).

Vene turu kadumine tõi päevakorda uute turgude leidmise Eesti piimale ja piimatoodetele. Eesmärgiks oli leida võimalus viia tooteid ka Jaapani ja Hiina turule, mille osas käisid läbirääkimised. Aasiat huvitasid peamiselt kauasäilivad tooted nagu erinevad juustusordid, vadaku- ja piimapulbrid ning või (Põllumajandusministeerium, 2015, 6). Ülemaailmselt puudutavad sanktsioonid kõige enam piimatooteid. Näidiseks võib tuua selle, et 11% maailma juustuekspordist läks Venemaale (Maaeluministeerium, Sanktsioonide kogumõju Eesti toidusektorile).

Sanktsioonide puhul on alati nii, et kui keegi sellest võidab, siis samal ajal saab keegi teine antud olukorrast oluliselt rohkem kahju. 2014 aasta andmete alusel Consumer News and Business Channel ehk CNBC oli üheks kannatajaks märkinud USA linnukasvatajad. Uudistekanalil hinnangul on see ka üks väheseid tööstusharusid, kus Venemaa saab reaalselt USA majandust kahjustada. Kui rääkida neist, kes kehtestatud sanktsioonidest võivad või kaotavad, siis üheks suurimateks olukorrast kasu saajaks saab pidada Valgevene juustutootjaid. Valgevenel on avanenud võimalus siseneda veelgi mastaabsemalt Venemaa turule. Kindlasti ei tohi unustada, et Serbia sealihatootjad ja põllumajandus üldiselt võivad tulevikus sellest suurt kasumit saada, kuna Serbia ei ole Euroopa Liidus ning Serbial ja Venemaal on tugevad omavahelised ajaloolised suhted ja kaubandussidemed. Samuti saavad

kehtestatud sanktsioonidest suurt kasu Armeenia puu- ja köögivilja eksportijaid (Juhan Lang, 2014).

Euroopa Liidu puuviljade ekspordist läks Venemaale 32,4%, mis tähendab, et ligi kolmandikule puuviljade ekspordist tuli leida uusi väljundeid, kas kodu- või kolmandate riikide turgudel. Ootamatu kaubandusliku piirangu tõttu ei olnud põllumajandustootjad ja ettevõtjad valmis. Saksamaa oli sanktsioonide kehtestamise pärast üks suuremaid kaotjaid. Saksamaa kaotas absoluutarvestuses iga kuu kohta üle 832 miljoni dollari. Ukraina kaotas 450 miljonit dollarit ja teised riigid kannatasid märgatavalt vähem kogu selle protsessi käigus. Venemaa vastaseid sanktsioone toetanud 37 riigi majanduslikud kaotused moodustasid alates 2014 augustist kuni 2015. aasta juulini 60,2 miljardit dollarit. Antud järeldusele jõudis Prantsusmaa tuleviku-uuringute ja rahvusvahelise teabe keskus maailmamajanduse osas, hinnates oma avaldatud aruandes eksporditulude kaotusi sanktsioonide rakendamises osalenud riikides. Uurimuse käigus selgus, et põhiline osa neist kaotustest on seotud just nende samade sanktsioonidega ja mitte Venemaa poolt kehtestatud embargoga. Paraku peab tõdema, et 78,1% kogu Euroopa riikides saamata jäänud tulust on seotud kaupadega, mis ei sattunud Venemaa toiduembargo alla. Väga suured kahjumid tulenevad piirangutest kaubavahetusele Venemaaga.

Eesti ekspordis 2013. aasta I poolaastal Venemaale kaupu 655,7 miljoni ning 2014. aasta I poolaastal 614,4 miljoni euro eest, mis mõlemal juhul moodustas 10% kogu Eesti kaupade ekspordist. 2013. aasta teisel poolel ekspord Venemaale kasvas ja oli 748,4 miljonit eurot, moodustades 12% kogu Eesti ekspordist. 2014. aasta I poolaastat 2013. aasta sama ajaga võrreldes saab öelda, et Eesti ekspordi vähenemist Venemaale on kõige rohkem mõjutanud keemiatööstuse ja sellega seotud tööstusharude toodete ekspord, mis vähenes üle 20 miljoni euro. Ekspordi langusele on avaldanud suurt mõju põllumajandussaaduste ja toidukaupade kaubajaotise puhul elusloomade ja loomsete toodete väljaveo vähenemine, mis on kahanenud üle 12 miljoni euro (Evelin Puura, 2014).

Euroopa kaupade tarnete maht Venemaale on vähenenud keskmiselt 12,9% alates 2014. aasta algusest. Sealjuures kaupade import Euroopa Liidu riikidesse on kahanenud 24,9%-ni.

Sanktsioonide puhul on alati nii, et kui keegi sellest võidab, siis samal ajal saab keegi teine antud olukorrast oluliselt rohkem kahju. 2014 aasta andmete alusel Consumer News and Business Channel ehk CNBC oli üheks piirangute tõttu kannatajaks märkinud USA

linnukasvatavad. Uudistekanalil hinnangul on see ka üks väheseid tööstusharusid, kus Venemaa saab reaalselt USA majandust kahjustada. Veel üheks kaotajaks võib nimetada Norra kalatööstust kuna Venemaa importis ligemale 1 miljardi dollari eest Norra lõhet. See on ka üks põhjuseid, miks teiste seas Norra kalatootja Marine Harvesti aktsia langes kohe sanktsioonide teatavakstegemise järel üle 10% ja Leroy Seafood näitas 7,4% langust (Juhan Lang, 2014). Loomulikult ei ole sanktsioonide kehtestamine kasu toonud idanaabritele enestele, kes on sanktsioonide sõja üks kannatajatest. Kui rääkida neist, kes kehtestatud sanktsioonidest võivad või kaotavad, siis üheks suurimateks olukorrast kasu saajaks saab pidada Valgevene juustutootjaid. Valgevenel on avanenud võimalus siseneda veelgi mastaabsemalt Venemaa turule. Kindlasti ei tohi unustada, et Serbia sealihatootjad ja põllumajandus üldiselt võivad tulevikus sellest suurt kasumit saada, kuna Serbia ei ole Euroopa Liidus ning Serbial ja Venemaal on tugevad omavahelised ajaloolised suhted ja kaubandussidemed. Samuti saavad kehtestatud sanktsioonidest suurt kasu Armeenia puu- ja köögivilja eksportijaid (Juhan Lang, 2014). Euroopa Liidu ja Eesti põllumajandustoodete eksport Venemaale vähenes võrreldes 2013. aastaga aga seda on kompenseerinud ekspordi kasv alternatiivsetele turgudele, kuhu on õnnestunud ekspordi ümber suunata. Neist suurima kasvuga on olnud eksport USAsse, Šveitsi ja Aasia turgudele, Hiinasse, Lõuna-Koreasse, Türgi, Nigeeriasse, Brasiiliasse, Lõuna-Aafrikasse, Austraaliasse ja Araabia Ühendemiraatidesse (Signe Ratso, 2015). Venemaa impordikeelu peale reageeris Euroopa komisjon kiiresti ja hakkas kohe vaeva nägema, et likvideerida eri riikide poolt kehtestatud toiduohutusega seotud piiranguid ja avada senini Venemaale eksportinud firmadele alternatiivseid turge. Nii on Belgia pirnidele ja Poola õuntele avanenud Kanada turg, Iiri loomaliha on leidnud turu USAs, elusveiste ekspordiks on avanenud Türgi turg.

Ukrainal toiduainete importimise keelu nimekiril on üks pikemaid. Keelu alla sattus Norra, millel keelati sissevedada kalatooteid ja piimatooteid. Euroopa Liidu riigid ei saa importida liha-, piima-, juurvilja-, puuvilja- ja kalatooteid. Samad toiduained on keelatud sisseveoks ka Kanadast, USA-st ja Austraaliast. Moldovast keelati importida Venemaale lihatooteid, puuvilju ja veini.

Mis puudutab lihatooteid, siis nii USA, Euroopa Liit, Kanada ja Austraalia ei saa Venemaale liha importida. Lihatooteid jätkab importima Venemaale Brasiilia, mis on ka juhtiv riik lihatoodete importimises Venemaale kui ka Valgevene, Argentiina, Uruguai ja Paraguai. Puuviljade sissetoomine Venemaale jääb keelatuks Euroopa Liidu riikidele,

Ukrainale, USA-le ja Austraaliale. Ecuador, Türgi, Egiptus, Marokko ja Argentiina jätkavad puuviljade tarnimist Venemaale. Enim puuvilju impordib Venemaale Ekvador. Juurvilju saavad Venemaale importida Türgi, Egiptus, Hiina, Iisrael ja Aserbadzaan. Enam kasu saavad sellest olukorrast Brasiilia, Valgevene, Ekvador ja Türgi. Need riigid tarnivad Venemaale toidukaupu ja on oma valdkonnas liidrite postitsioonil ja loomulikult impordi keeluga teistele riikidele on ka konkurents märgatavalt väiksem.

5. SANKTSIOONIDE MÕJU EESTI JA VENEMAA VAHELISELE LOGISTIKALE JA ÄRITEGEVUSELE

Logistika on ressursside ajaline positsioonimine ning on osa tarneahelast ja selle strateegiline juhtimine, mis tegeleb kaupade, teenuste ja informatsiooni liikumise korraldamisega sihtpunktist lähtepunkti ja tagasi. Logistika huviorbiiti kuuluvad varustamine, laondus, veondus, infojuhtimine, pakkimine, klienditeenindus, turundamine ja tagastus. Logistika terminit on kasutatud materjalivoogude juhtimise kohta ning see tegeleb kaupade, teenuste ja informatsiooni liikumise korraldamisega sihtpunktist lähtepunkti ja vajadusel tagasi.

Eesti logistika arenguks võib pidada 1990 aastate lõppu, mil Vene rubla devolveeris ja Eesti ettevõtete jaoks kadus Venemaa turg. Selliste asjadekäigu ahelas tekkis Eesti majanduses seisaku periood ja paljud ettevõtted kaotasid oma Venemaa-äritegevuses loodetud tulud ja nende maksevõime vähenes.

Venemaa vastu kehtestatud sanktsioonid ei ole otseselt Eesti-Venemaa vahelisele logistikale mõju avaldanud. Samas leidub ka neid ettevõtteid, kes said kannatada tänu sellele, et Venemaa ettevõtted pankrotistusid ja selle tõttu jäid paljud Eesti ettevõtted tulust ilma. Paljud Eesti ettevõtete kliendid on saanud Venemaalt täiendavaid tellimusi, sest idanaabri ettevõtted ei saa enam Ida-Ukrainast vajalikku tööstustoodangut. Piiriäärsetel aladel tegutsevad ettevõtjad loodavad, et toidukaupade kehtestatud impordikeeld toob senisest rohkem Vene inimesi Eesti poodidesse (Postimees, 2014, majandus). Peamine risk, millega Eesti ettevõtjad peavad Venemaa vastaste piirangute seoses arvestama, on võimalus, et Venemaad ei suruta järeleadmistele, vaid ta lahutatakse järg-järgult Euroopast. Venemaa on Eesti ettevõtjatele läbi aegade olnud tähtis eksporditurg ja ülekaalukalt suurim naaber. Samas on loogiline, et arvamused selle mõju suhtus jagunevad kaheks. On arvamusi kus väidetakse, et sanktsioonid avaldavad negatiivset mõju Eesti majandusele ja esineb ka neid arvamusi, kelle arvatest mõju on puudulik (Heido Vitsur, 2014).

Paljud Eesti ettevõtted on siiski mures lähitulevikus ajalduvas sanktsioonide mõjus logistikale ja äritegevusele. Tõenäoliselt peetakse seda, et kliendid vähendavad ekspordi Venemaale ja seeläbi väheneb ka tellimuste arv Eesti ettevõtetele. Ekspordi vähenemise peamiseks põhjuseks ei peeta kehtestatud sanktsioone, vaid pigem ikkagi välispoliitilist oloukorda ja rubla nõrgenemist. Praeguseks on juba selgunud, et lisaks toiduainetele on

vähenenud ka ehitusmaterjalide ja tööstuskaupade tellimused (Logistikauudised, 2016). Eesti Transiidikeskuse juht Erik Laidvee on öelnud, et transiit võib mitmekordselt kukkuda kui ei võeta midagi riiklikul tasemel ette (Eliisa Matsalu, 2016).

Venemaa poolt 2014. aasta augusti alguses kehtestatud embargo ja piima tootmiskvoodi kadumisega seoses on turuolukorra hetkeseisakuks kujunenud väga madalad hinnad piima kokkuostul. Samuti ka kahjumi tootmine piimatootjate jaoks. Impordipiirangud, seadused, maksumäärad, kvoodid ja paljud muud regulatsioonid on olulised tegurid, mis on mõjutanud nii Euroopa Liidu kui ka Eesti toiduainetööstust ja põllumajandussektorit. Eesti Statistikaameti andmetel eksporditi 2015. aasta esimeses kvartalis Eesti päritolu piima ja piimatooteid 58300 tonni, kokku 31,2 miljoni euro eest. Võrreldes 2014. aasta sama kvartaliga on eksporditud piima ja piimatoodete kogus vähenenud 17% ning rahaline väärtus 38% (Margit Silla, 2016).

Eesti Statistikaameti 2015. aasta esimese kolme kvartali kokkuvõttes vähenes eksport 3% ja import 5% võrreldes möödunud 2014. aasta sama perioodiga.

2015. aastal oli Venemaa Eesti jaoks kuues kaubavahetuspartner osakaaluga 6,2%. Kaubavahetus vähenes võrreldes 2014. aastaga 25%. Nii Eesti kaupade eksport Venemaale kui ka import Venemaalt moodustasid 2015. a 0,8 mld eurot. Seejuures vähenes eksport Venemaale võrreldes 2014. a üle 34% ning import üle 11% (Välisministeerium, 2016, Eesti Ja Venemaa vahelised majandussuhted).

Septembris 2015 eksporditi Eestist kaupu jooksevhindades 1 miljardi euro väärtuses ja imporditi Eestisse 1,1 miljardi euro eest. Kaubavahetuse puudujääk oli 146 miljonit eurot. Kõige enam eksporditi 2015. aasta septembris elektriseadmeid (19% Eesti kogueksportist), põllumajandussaaduseid ja toidukaupu (12%), mitmesuguseid tööstustooteid (10%) ning puitu ja puittooteid (10%). 79 miljoni euro võrra kahanes elektriseadmete eksport, mis oli enim kahju saanud valdkond. Mineraalsete toodete ekspordit kahanes 28 miljoni euro võrra ja keemiatööstuse tooraine ekspordit 27 miljoni euro võrra (Ärileht, Venemaa sanktsioonide mõju, 2015). Eesti Raudtee juht Sulev Loo sõnul on kaubavood ja hinnad märgatavalt langenud ka Eesti Raudteel. Sulev Loo arvates ei mõjuta Eesti Raudtee käekäiku ainult Venemaa turu kehv minek ja naftahindade langus, kuid ka langenud on söe, metalli ja väetise hinnad. Loo sõnul sõltub Eesti väga palju Venemaa transiidist. Kui nafta ja rubla hinnad jäävad sama madalale kui praegu ja kaubamahud ei suurene, siis ootavad Eesti transiidiäri keerulised ajad. Tallinna Sadama juhi Valdo Kalmi sõnul ei ole transiidiäri seis nüüd nii kriitiline nagu

paistab. Valdo Kalmi arvates on samuti peamine problem nafta hinna kukkumine, mis langetas ka naftatoodete mahtu 20%. Kalmi sõnul on ka kaubagruppe, mis ei ole languses ja sellisteks on näiteks puidu- ja veerekaup (Eliisa Matsalu, 2016).

Ettevõtetele kahjumlikult jätkus ka 2015. aastal piimatoodete kiire rahaline langus. 2015. aastal tootis piimatööstus 289,8 miljoni euro väärtuses piimatooteid, mida oli 14,6% vähem kui eelneval aastal samal ajal. Ka piima keskmise kokkuostuhinna langus jätkus 2015. aastal, mis langes Eestis võrreldes aasta varasema perioodiga 27,7% (Ülevaade- Eesti piimatöötlemise sektori 2015. aasta kokkuvõte 2016, 11).

Aastal 2015 oli Venemaa Eesti jaoks kuues kaubavahetuspartner. Paraku peab tõdema fakti, et kaubavahetus on võrreldes 2014. aastaga 25% vähenenud (Tabel.1). Kaupade eksport ja import Venemaale moodustasid 2015 aastal 0,8 miljardit eurot. Selle juures vähenes 2015 aastal import üle 11% ja eksport üle 34%.

	Eksport	Ekspordi muutus %	Osakaal %	Import	Impordi muutus %	Osakaal %	Bilanss
2011	1312,3	55,4	10,9	1264,6	65,8	9,9	47,7
2012	1511,5	15,2	12,1	1003,7	-20,6	7,1	507,8
2013	1411,5	-6,6	11,5	787,2	-21,6	5,7	624,3
2014	1186,6	-15,9	9,8	852,3	8,3	6,2	334,3
2015	773,6	-34,8	6,7	755,6	-11,3	5,8	18,0

Tabel 1 – Eesti ja Venemaa vaheline kaubavahetus aastatel 2011 – 2015 (miljonid eurod) (Välisministeerium, Eesti ja venemaa vahelised majandussuhted, 2016).

Tabelist näeme, et kaubavahetuse osakaal oli 2015 aastal üle 5% ja näiteks 2011. aastal kaubavahetuse oli peaaegu 10%. 2014. aastal ekspordi muutus oli 15,8% ja impordi muutus peaaegu 9%.

Sanktsioonide kehtestamine ja rubla kursi langus olid põhjustanud 2015 aasta lõpus Vene turistide arvu languse. 2015. aastal ööbis Eesti majutusasutustes 186061 Vene turisti. See teeb 89344 inimest vähem kui 2014. aastal. Paraku Vene tursistide arv vähenes tunduvalt

kõigis Eesti sihtkohtades. Eesti ja Venemaa majandussuhteid ning kaubavahetust mõjutavad alates 2014. aastast EL poolt Venemaa suhtes kehtestatud majandussanktsioonid ning Venemaa kehtestatud vastusanktsioonid. Venemaa on Eesti jaoks jätkuvalt oluline majanduspartner, kuid riigi majandusolukord ja majandussanktsioonid on kaubavahetust vähendanud. Venemaa on viimastel aastatel välja langenud Eesti kaubanduspartnerite esiviisikust, kuhu ta järjekindlalt varem kuulus (Välisministeerium, 2016, Eesti ja Venemaa vahelised majandussuhted).

KOKKUVÕTE

2017. aasta kevadel möödub kolm aastat sellest, kui rahvusvaheline kogukond kehtestas Ukraina konflikti tõttu sanktsioonid Venemaa vastu, lootes neist olulist mõju konflikti lahenemisele. Erinevalt ootustest on konflikt Ukrainas püsima jäänud ning külma sõja perioodiga sarnane vastuseis on lääneriikide ja Venemaa vahel süvenenud. See on tinginud ka kahetised hinnangud sanktsioonide edukusele.

Ühest küljest on teadus- ja poliitikaringkondades mõistetud, et rahvusvahelise õiguse piirangute, Euroopa Liidu kõrgete moraalseste tavade ning liikmesriikide erinevate huvide juures olid Venemaa vastased sanktsioonid sellisena nagu nad realiseerusid, kõige optimaalsem tulemus. Samuti andis sanktsioonide toimimisest tunnistust Venemaa majanduslangus ning neis nähti olulist rolli nii Venemaa stigmatiseerimisel, kui ka lääneriikide enesemääratlemisel oluliste väärtuste kaitsjana. Teisest küljest on Ukraina territoriaalne terviklikus endiselt taastamata, Minski kokkuleppeid ei ole endiselt täidetud, ning relvakonflikt Ukrainas kestab. Samuti on Venemaal jätkuvalt võimul Putini administratsioon, mille agressiivsus naaberriikide suhtes pole pärast sanktsioonide kehtestamist kahanenud. Hiljutised arengud Venemaa majanduses nagu majanduslanguse ja rubla kursi languse peatumine 2016. aastal viitavad sellele, et riik on harjumas oma uue normaalsusega. See väljendub suuremas ideoloogilises mobiliseerumises ja väiksemas importkaupade tarbimises. Olukorra muudab keerulisemaks ka see, et Euroopa Liidu valitsusjuhtide hulgas ei valitse täit üksmeelt küsimustes, kas, kui kaua ja kuidas on mõttekas sanktsioonidega jätkata.

Mitmed poliitikud arutlevad selle üle, kas pikendada, karmistada või üldse lõpetada Venemaa vastased sanktsioonid. Peab ära märkima ka selle, et Venemaa vastastest sanktsioonidest loobumine pole seni veel saanud ühegi Euroopa Liidu liikmesriigi ametlikuks välispoliitiliseks kreedoks.

Lääne poolt Venemaa suhtes rakendatud sanktsioonid saavutasid oma eesmärgi selles mõttes, et Venemaa on nüüdseks endale teadvustanud, et tema sõltuvus läänest on suur.

Kui hakata hindama, kas majandussanktsioonid võiksid sundida Venemaa valitsust peatama agressiivse välispoliitilise tegevuse Ida-Ukrainas ja laiemalt ka kogu Ida-Euroopas, on oluline analüüsida Venemaaga seonduvaid tegureid. Enne kui öelda, kas sanktsioonidest

on olnud kasu või pigem mitte. Eelkõige Venemaa autoritaarse valitsemise, natsionalistliku meelestatuse ja suutmatuse tõttu siduda sanktsioone sõjalise tegevusega ei ole kuigi palju lootust, et sanktsioonidel oleks palju mõju. Need võivad isegi anda tagasilöögi ning nõrgendamise asemel sootuks tugevdada Venemaa vastasseisu Lääne-Euroopale ja Ameerika Ühendriikidele.

Võib leida siiski neid tegureid, mis annavad lootust, et sanktsioonid avaldavad Venemaale mõju ja selleks on näiteks suur riikide arv, mis on sanktsioonide taha asunud, Venemaa majanduse tihe seotus Lääne-Euroopaga ning edasise agressiooni väikene osatähtsus Venemaa poliitilistes plaanides. Ei ole välistatud ka see, et Venemaa jätkab oma agressiivset käitumist edasi ja selline asjade käik ohustab mitmeid Ida-Euroopa riike.

Kokkuvõtlikult ei saa sanktsioonide puhul rääkida, et Venemaa on nende tõttu kõige suurem kannataja. Venemaale avanevad uued kaubandusturud, milleks kujunesid välja Valgevene, Serbia ja Kazahstan. On raske mööda vaadata faktist, et finantsilises ja majanduslikus plaanis on sanktsioonid meie idanaabrile hävitavalt mõjunud küll, kuid kas piisavalt, et enda agressiooni tagasi tõmmata ja vigu tunnistada. Sanktsioonide põhjustatud negatiivsete tagajärgede suurus oleneb sellest kui arukalt neid rakendatakse ja kuidas oma seljatagust ja riiki probleemide eest kindlustatakse. Paraku ei ole loodetud poliitilisi muutusi Ukrainaas ega Venemaal seni saavutatud. Uuritu põhjal võib järeldada, et lähitulevikus võib see muutuda ja Venemaa siiski tõmbab oma agressiooni veid tagasi.

SUMMARY

SANCTIONS IMPOSED BY THE WEST AGAINST RUSSIA IN 2014

Anastassia Karu

In response to illegal annexation of Crimea and deliberate destabilisation of neighbouring sovereign country, the EU has imposed restrictive measures against the Russian Federation. The Russian military intervention in Ukraine which began in late February 2014, prompted a number of governments to apply sanctions against individuals, businesses and officials from Russia and Ukraine. Sanctions were approved by the United States, the European Union, other countries and international organisations. Russia has responded with sanctions against a number of countries, including a total ban on food imports from the EU, United States, Norway, Canada and Australia.

The European Union is focusing on de-escalating the crisis in Ukraine and on assisting Ukraine in ensuring a stable, prosperous and democratic future for all its citizens. It sees the full implementation of the Minsk agreements as the basis for a sustainable political solution to the conflict in the country's east. Since spring 2014, the EU has been stepping up its support to economic and political reforms in Ukraine.

The European Union has strongly condemned Russia's illegal annexation of Crimea and does not recognise it. In the absence of de-escalatory steps by the Russian Federation, on 17 March 2014 the EU imposed the first travel bans and asset freezes against persons involved in actions against Ukraine's territorial integrity.

The EU remains ready to reverse its decisions and reengage with Russia when it starts contributing actively and without ambiguities to finding a solution to the Ukrainian crisis. Also Russia has continued to power of Putin's administration, whose aggression against neighboring countries has not decreased after the imposition of sanctions.

The sanctions have contributed to the collapse of the Russian ruble and Russian financial crisis. The Russian government decided to prolong a ban on EU food imports from August, until the end of 2017, in retaliation for EU sanctions over Ukraine. The imposition of the Russian embargo on agricultural products from EU has created huge problems for many countrys who were at first place against to sanctions.

For the moment, many political voices debating over whether to extend, to tighten sanctions against Russia, or even stop them. Unfortunately many politicians do not see the continuation of feasibility.

It must be noted that the impact of Russia's ban on imports of EU agricultural sector has generally been modest. Both the EU and Estonia's agricultural exports to Russia in 2013 decreased and this is compensated by the increase in exports to alternative markets, which has managed to export redirect. Also Russia opened new commercial markets for itself such as Belarus, Serbia, Kazakhstan.

Unfortunately neither expected political changes in Ukraine and Russia have achieved so far.

VIIDATUD KIRJANDUS

„Буровая угроза“ – Коммерсант, 17.09.2015.

„Долгий путь к своим“ – Эксперт, 14.03.2015.

„Параллельный путь в обход санкций“ – Ведомости, 17.07.2015.

Adler-Nissen Rebecca, 2014 “Opting Out of the European Union: Diplomacy, Sovereignty and European International Law” Cambridge University Press

Ardajev Vladimir, 2016, „ Venevastased sanktsioonid osutusid lääne vastaseks“ , sputniknews.ee,majandus.http://sputniknews.ee/economy/20160709/2550030.html

BLINKEN Tony. (2014). Ukraine in the White House Press Briefing.

Caruso R. 2003. „The impact of International economics sanctions on trade: An empirical Analysis, Peace Economics“, Peace Science and Public Policy

Eesti statistikaamet, Evelin Puura, 2014 aasta. <https://statistikaamet.wordpress.com/2014/09/04/eesti-eksport-venemaale-on-2014-aasta-esimesel-poolaastal-vahenenud/>

Eesti Statistikaamet, Margit Silla, Statistikaameti vanemstatistik, 2015, Eesti sanktsioonide mõju Eesti piima ja piimatoodete ekspordile. <https://statistikaamet.wordpress.com/2015/05/18/venemaa-sanktsioonide-moju-eesti-piima-ja-piimatoodete-ekspordile/>

Elliot Kimberly Ann, “ The Sanctions Glass: Half Full or Completely Empty?”, International Security, 1998, The MIT Press

EU SANCTIONS AGAINST RUSSIA OVER UKRAINE CRISIS. (2015). – European Union Newsroom. – https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions_en

Gazeta, „Санкции за и против“, https://www.gazeta.ru/politics/infographics/sanktsii_protiv_rossii_za_i_protiv.shtml

Giumelli Francesco 2011 “Coercing, constraining and signalling-explaining un and eu sanctions after the cold war”, lk 34, ECPR Press in 2011

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf

<http://www.consilium.europa.eu/et/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/>

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47443&Cr=ukraine&Cr1=#.WGYlFbZ97BL>

<https://www.politsei.ee/dotAsset/368292.pdf>

Kaljurand Riina, 2015, Diplomaatia, Venemaa, Eesti välis- ja julgeolekupoliitika, Välispoliitiline mõte, nr 147, „Virtuaalne Venemaa Eestis: Vene meedia mõju Eestis elavate venekeelsele elanikkonnale“, <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/virtuaalne-venemaa-eestis-vene-meedia-moju-eestis-elavale-venekeelsele-elanikkonnale/>

Kotšetkov Dmitri, 2014 aasta, 1 Первый канал, „Продовольственный ответ России на западные санкции-отличный стимул для сельского хозяйства“, www.1tv.ru/news/economic/264927

Kuzio Taras, „Crimea – from playground to battleground“, www.opendemocracy.net, 27 veebruar 2014.

Kuzitškin Andrei, kolumnist, 2016, Postimees, arvamus, „Milliseks on elu Venemaal pärast lääne sanktsioone muutunud?“

Kuul Marek, 2015, „Minski kokkulepe 13 punkti“, Eesti Rahvusringhääling, rubriik-välismaa. <http://uudised.err.ee/v/valismaa/63ad4ce6-7c37-44ea-b5eafbde7e8a89d5>

Lang Juhan, 2014, Äripäev, „Sanktsioonide võitjad ja kaotajad“. <http://www.aripaev.ee/uudised/2014/08/08/venemaa-sanktsioonide-voitjad-ja-kaotajad>

Lektzian D. & Patterson D. 2015, Political Cleavages and Economic Sanctions: The Economic and Political Winners and Losers of Sanctions.

Lektzian David, 2003 International Studies Quarterly, “Political Cleavages and Economic Sanctions: The Economic and Political Winners and Losers of Sanctions.“

Logistikauudised, „Transiidikeskus: seis on kriitiline“, 2016, <http://www.logistikauudised.ee/uudised/2016/03/08/transiidikeskus-seis-on-kriitiline>

Maaeluministerium, Analüüd sanktsioonide kogumõju Eesti toidusektorile ulatub 150 miljoni euroni, <http://www.agri.ee/et/uudised/analuus-sanktsioonide-kogumoju-eesi-toidusektorile-ulatub-150-miljoni-euroni>

Maaeluministerium, Venemaa sanktsioonid Euroopa Liidu toidukaupadele, <http://www.agri.ee/et/venemaa-sanktsioonid-euroopa-liidu-toidukaupadele>

Maailmavaade, “Külma sõja varjud ja Eesti välispoliitika”, nr 24, M. Mihkelson, <http://www.maailmavaade.ee/nr-24/kulma-soja-varjud-ja-eesi-valispoliitika>

- Maigre Merle, 2008, Publikatsioonid, idapartnerlus, ICDS, <http://www.icds.ee/et/publikatsioonid/artikkel/krimm-on-ukraina-julgeoleku-mikrokosmos/>
- Matsalu Eliisa, 2016, „Ka riigifirmad vaevlevad kriisis“. <http://www.aripaev.ee/uudised/2016/03/08/ka-eesti-riigifirmad-kriisis>
- Matthews Alan, 2014, caprefor, „Russian food sanctions against the EU“. <http://capreform.eu/russian-food-sanctions-against-the-eu/>
- McElroy Damien, 23. veebruar 2014, "Ukraine revolution: live – Ukraine's president has disappeared as world awakes to the aftermath of a revolution" , The Daily Telegraph.
- Mäe Andres, 2016, Diplomaatia, Energiajulgeolek, Venemaa, Euroopa Liit, nr 151, „Millie on olnud sanktsioonide mõju Venemaa naftasektorile? “
- Mälksoo Lauri, 2016, „Venemaa-vastased sanktsioonid ja Krimmi annekteerimise mittetunnustamispoliitika: Kuidas edasi? “, Diplomaatia nr 152, venemaa, Eesti välis- ja julgeolekupoliitika, Kesk- ja Ida Euroopa.
- Pape Robert, „ Bombing to Win. Ithaca“, Cornell University Press, 1996.
- Pape Robert, „Why Economic Sanctions Do Not Work“ – International Security 1997, ak 22, nr 2, lk 90–136.
- Pape Robert, „Why Sanctions Do Not Work“, lk 106–107
- Peksen, D. & Peterson, T.M. 2015. „Sanctions and Alternate Markets How Trade and Alliances Affect the Onset of Economic Coercion.“ Political Research Quarterly
- Postimees, “Koda: Venemaa sanktsioonid on negatiivset mõju avaldanud viiendikule küsitletud ettevõttest”, 2014, <http://majandus24.postimees.ee/2894415/koda-venemaa-sanktsioonid-on-negatiivset-moju-avaldanud-viiendikule-kuesitletud-ettevotetest>
- Põllumajandusministreerium, 2015, lk 5
- Põllumajandusministreerium, 2015, lk 6
- Rahvusvahelise sanktsiooni seadus, 1. Peatükk ÜLDSÄTTED, § 1. Seaduse eesmärk, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13320494>
- Randlaid Sven, 2014, „Euroopa Liit otsustas kehtestada Venemaa suhtes majanduslikud sanktsioonid “, Eesti Rahvusringhääling, rubriik-välismaa. <http://uudised.err.ee/v/valismaa/e21d292b-bocd-4e92-b93c-763a1c2de361>
- Ratso Signe, 2015, Diplomaatia, nr 139, Euroopa Liit, venemaa, Euroopa Liidu ja Venemaa kaubandussuhted Eli sanktsioonide ja Venemaa-poolsete impordimeetmete valguses, <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/euroopa->

liidu-ja-venemaa-kaubandussuhted-eli-sanktsioonide-ja-venemaa-poolsete-impordimeetmete-valgu/

Reimer Andres, majandusajakirjanik, 2016, w3.ee, „Venemaa kaotab sanktsioonide ja odava nafta tõttu hiigelsumma“
[.http://w3.ee/openarticle.php?id=2328104&lang=est](http://w3.ee/openarticle.php?id=2328104&lang=est)

Riigiteataja, Rahvusvahelise sanktsiooni seadus, 2010, nr 656,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13320494>

Sputnik news, 2016, “ USA laienda ning EU pikendas sanktsioone Venemaa vasty”, välisuudised, http://sputnik-news.ee/world_news/20160907/3187504/usa-laiendas-sanktsioone-venemaa-el.html

Ševtsova Lilija, 2014, venemaa, Kesk-ja Ida-Euroopa, nr 128, „Langes Putini lõksu“, <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/langedes-putini-loksu/>

UNNEWSCenter, ” Backing Ukraine’s territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid”,

Veebel Viljar, ”Kas sanktsioonid on olnud Venemaa-Ukraina konflikti mõjutamisel tulemuslikud?”, Postimees 2016

Verschoor-Kirss Alexander, politoloog, Diplomaatia nr 133, 2014 aasta, Venemaa, Välispoliitiline mote, „Sanktsioonidest Venemaa vastu pole mingit kasu“ <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/sanktsioonidest-venemaa-vastu-pole-mingit-kasu/>

Vitsur Heido, 2014, Delfi, Majandust ei kasvata tõsiste sanktsioonidega”

Välisministeerium, 2016, Eesti ja Venemaa vahelised majandussuhted, <http://www.vm.ee/et/eesti-ja-venemaa-vahelised-majandussuhted>

Välisministeerium, Rahvusvahelised sanktsioonid, <http://www.vm.ee/et/tegevused-eesmargid/rahvusvahelised-sanktsioonid>

Ärileht, ”Venemaa sanktsioonide mõju? Eesti kaupade eksport langes kümnendiku võrra”, <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/venemaa-sanktsioonide-moju-eesti-kaupade-eksport-langes-kumnendiku-vorra?id=72911363>

Ülevaade-Eesti piimatöötlemise sektori 2015. aasta kokkuvõte 2016, lk 11

Параллельный путь в обход санкций – Ведомости, 17.07.2015.

Санкции и нефть: какие проекты в России могут пострадать – Ведомости, 15.08.2014.

